

Міністерство освіти і науки України
Національний університет фізичного виховання і спорту України

БЕЗМИЛОВ МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 796.323.2.015.3 (043.5)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ НАЙБЛИЖЧОГО
РЕЗЕРВУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗБІРНИХ КОМАНД В ІГРОВИХ ВИДАХ
СПОРТУ (НА МАТЕРІАЛІ БАСКЕТБОЛУ)**

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Реферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з фізичного виховання та спорту

Київ – 2023

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Шинкарук Оксана Анатоліївна**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, завідувач кафедри кіберспорту та інформаційних технологій.

Офіційні опоненти:

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор **Дорошенко Едуард Юрійович**, Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, завідувач кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання і здоров'я;

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор **Сушко Руслана Олександрівна**, Київський університет імені Бориса Грінченка, професор кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту;

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор **Корягін Віктор Максимович**, Національний університет "Львівська політехніка", завідувач кафедри фізичного виховання.

Захист відбудеться 30 серпня 2023 р. о 12:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.01 Національного університету фізичного виховання і спорту України (03150, м. Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03150, м. Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розісланий «26» липня 2023 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. І. Воронова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Підготовка спортивного резерву – це багаторічний та складний процес, що вимагає значного людського та ресурсного потенціалу з боку держави. Зростаюча конкуренція та динамічність спортивного результату на світовій арені потребують постійного пошуку ефективних шляхів удосконалення системи підготовки спортивного резерву. Особливо гостро дана проблема стоїть в ігрових командних видах спорту. Відсутність безперервної роботи, яка спрямована на підготовку своєчасного резерву, часто призводить до того, що збірні команди на тривалий період часу втрачають свої позиції лідерів у виді спорту (О. Шинкарук, 2011; В. Ніколаєнко, 2014; М. Безмилов, 2016; Т. Vompa, 2000; E. Drinkwater, 2008 та ін.).

Формування та вдосконалення системи підготовки віддаленого та найближчого резерву, проблема спортивного відбору та орієнтації, визначення спортивної обдарованості молодих спортсменів, впровадження дієвої системи комплексного контролю за гравцями залежать і від сучасних світових тенденцій розвитку олімпійського спорту в цілому та його окремих напрямів. Одними з таких тенденцій, що вплинули на подальший розвиток ігрових видів спорту, стали глобалізація, комерціалізація та професіоналізація спортивної діяльності. Останні два десятиліття характеризуються значними змінами в методиці підготовки спортсменів в ігрових видах спорту. Переглянуто принципи та методику техніко-тактичної і фізичної підготовки спортсменів у багаторічному процесі, організацію підготовки віддаленого та найближчого резерву для спорту вищих досягнень, розширено кількість міжнародних змагань для спортсменів юнацьких вікових категорій, їх роль у системі поетапної підготовки найближчого резерву національних збірних команд.

У спортивних іграх, як і в інших видах спорту, накопичено значний обсяг теоретичних знань та практичного досвіду з питань підготовки спортивного резерву, відбору та орієнтації підготовки гравців на різних етапах багаторічної підготовки, контролю за підготовленістю спортсменів. Удосконалення системи підготовки та її складових (спортивного відбору в різних видах спорту, орієнтації підготовки, контролю, оцінки змагальної діяльності) ґрунтується на методологічних та теоретичних положеннях, які знайшли своє відображення в наукових працях Н. Булгакової, 1977; М. Бриля, 1980; В. Зациорського, 1980; С. Брянкіна, 1982; Р. Мотиланської, 1984; А. Гужаловського, 1986; О. Топишева, 1989; В. Запорожанова, 1993; В. Філіна, 1995; В. Шулятьєва, 1997; Л. Волкова, 2002; В. Корягіна, 2002; Т. Шопіна, 2003; Л. Короткова, 2004; О. Шинкарук, 2004, 2006, 2011; В. Нікітушкіна, 2005, 2010; Л. Серова, 2011; Е. Дорошенка, 2014; Р. Сушко, 2017; В. Платонова, 2015; та інших науковців. Суттєвий вклад у розробку даної проблеми зробили зарубіжні дослідники: Z. Komadel, 1998; K. Karpowicz, 2006; S. Gil, 2007; R. Vaeyens, 2008; D. Burgess, 2010; J. Torres-Unda, 2013; K. Johnston, 2018.

Дослідження В. Бабушкіна, 1991, М. Бриля, 1980, А. Ніколіча, В. Параносича, 1984, та інших науковців в ігрових видах спорту дозволили створити чітке уявлення про багатоступеневість та етапність процесу спортивної підготовки

та відбору гравців. Фахівцями вказується на складність діагностики та раннього розпізнавання майбутніх талантів (Л. Волков, 2002; Trninić 2009 та ін).

Низкою дослідників доведено значущість здібностей та якостей спортсменів для визначення їх перспективності на різних етапах багаторічної підготовки: Слим Риад Али, 1991; Д. Міланович, 1996; М. Гойхман, 1999; Е. Дев'яткіна, 2005; І. Стасюк, 2006; Т. Артеменко, 2010; Т. Павлова, 2011; розроблено критерії для оцінювання перспективності дітей та підлітків в спортивних іграх: Р. Vale, 1991; Г. Амренова, 2004; А. Власов, 2004; N. Apostolidis, 2004; О. Попрашаєв, 2006; Е. Федотова, 2007; I. Basinas, 2009; Т. Кочарян, 2012; розкрито структуру загальних та спеціальних здібностей: С. Шутова, 1999; О. Попрашаєв, 2006; О. Лисенко, 2010; В. Лизогуб, В. Пустовалов, 2016; наведено конкретні кількісні та якісні дані, які характеризують потенціал гравця: С. Жданов, 1989; Е. Vanister, 1991; Н. Філатова, 1995; Г. Лісенчук, 2004; J. Carter, 2005; W. Di Salvo, 2007; С. Строкач, 2008; Є. Гришина, Т. Генінг, 2010; F. Erčulj, 2010 тощо.

Останнім часом в європейському баскетболі спостерігається тенденція щодо створення централізованих проєктів для підготовки найближчого резерву національних збірних команд. Їх метою є об'єднання зусиль держави та громадських спортивних організацій для концентрованої тривалої підготовки баскетболістів молодіжних збірних команд (А. Shivek, 2018; N. Trninić 2018; М. Безмилов, О. Шинкарук, 2020). Подібні централізовані програми підготовки найближчого резерву з успіхом були реалізовані в Іспанії (1991), Греції (1993), Туреччині (1994), Франції (1997), Ізраїлі (2012) та інших країнах світу, що дозволило цим країнам зберегти провідні позиції в світовому баскетболі. Такий підхід до підготовки найближчого резерву збірних команд є потенційно ефективним для країн з невеликою кількістю населення та незначною кількістю дітей, які займаються видом спорту. Незважаючи на окремі національні відмінності програм організаційно-методичного та соціально-економічного характеру, вони мають схожі принципи реалізації. Особливості функціонування і управління виду спорту в державі визначають формат та характер реалізації подібних централізованих проєктів.

На сучасному етапі розвитку спорту відбувається критичне переосмислення цілої низки теоретичних і практичних положень теорії спорту. Виникає необхідність детального вивчення всіх складових системи багаторічної підготовки, серед яких особливе місце займає система підготовки спортивного резерву (Р. Адріанова, 2016; Ю. Железняк, 1981; Л. Латишкевич, 1987; V. De Bosscher, 2017 та ін.).

Актуальним завданням, на наш погляд, є обґрунтування значущості та розробка централізованої концептуальної моделі підготовки найближчого резерву національних збірних команд України з баскетболу з урахуванням провідного світового досвіду, традицій вітчизняної баскетбольної школи та соціально-економічних реалій функціонування виду спорту в нашій державі.

Зв'язок роботи із науковими планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2016–2020 рр. за темою 2.34 «Технологія відбору і орієнтації спортсменів-початківців в різних видах спорту» (№ державної реєстрації 0113U003916), за темою 2.27. «Вдосконалення системи спортивної підготовки і змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів в сучасних умовах інтенсифікації змагальної

діяльності» (№ державної реєстрації 0117U000806), за темою 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» (№ державної реєстрації 0116U001628) та відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 2.2 «Удосконалення підготовки до головних змагань макроциклу збірних команд України у спортивних іграх» (№ держреєстрації 0121U108185). Внесок дисертанта, як співвиконавця тем, полягав в обґрунтуванні технології підготовки віддаленого та найближчого резерву в різних країнах світу за сучасних умов глобалізації та комерціалізації спортивних ігор, визначенні принципів та критеріїв спортивного відбору і орієнтації, обґрунтуванні механізму етапної ротації гравців в ієрархічній системі національних збірних команд, розробленні уніфікованої програми багаторічної поетапної підготовки баскетболістів юнацьких збірних команд.

Мета роботи: на основі теоретичного аналізу та експериментальних досліджень сформулювати цілісну систему знань щодо підготовки та її складових – змагальної діяльності, спортивного відбору і орієнтації, контролю найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту для оптимізації управління багаторічною підготовкою перспективних гравців на матеріалі баскетболу.

Завдання роботи:

1. За даними літературних джерел, нормативних документів, даних мережі Інтернет та практичного досвіду здійснити системний аналіз та узагальнення з проблемних питань підготовки спортивного резерву, відбору та орієнтації їх підготовки, контролю підготовленості спортсменів в ігрових командних видах спорту.
2. Встановити організаційно-методичні та педагогічні особливості та підходи до підготовки віддаленого та найближчого резерву в різних країнах світу за сучасних умов глобалізації та комерціалізації спортивних ігор та обґрунтувати значущість системи централізованої підготовки найближчого резерву збірних команд.
3. Визначити чинники та компоненти забезпечення централізованої підготовки національних збірних команд, перспективні напрями багаторічної підготовки найближчого резерву збірних команд.
4. Розкрити особливості системи та принципи відбору і орієнтації підготовки гравців найближчого резерву збірних команд, систематизувати та довести довгострокову значущість критеріїв відбору баскетболістів найближчого резерву збірних команд, розробити механізм етапної ротації гравців у ієрархічній системі національних збірних команд.
5. Обґрунтувати організаційні засади тренувальної та змагальної діяльності баскетболістів юнацьких збірних команд в системі багаторічної підготовки найближчого резерву національних збірних команд.
6. Розробити уніфіковану програму багаторічної поетапної підготовки баскетболістів юнацьких збірних команд та універсальний алгоритм тестування гравців в системі комплексного контролю.
7. Сформулювати основні положення, що є підґрунтям знань щодо багаторічної підготовки, відбору гравців та їх орієнтації, комплексного контролю як цілісної системи, та представити механізми їх практичної реалізації в процесі

централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту.

Об'єкт досліджень: система багаторічної підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових командних видах спорту.

Предмет досліджень: складові системи та засади підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту (централізована підготовка, відбір, орієнтація, контроль, побудова тренувального процесу).

Теоретико-методологічним підґрунтям досліджень стали фундаментальні положення: теорії періодизації багаторічної підготовки (Л. Матвеев, 1965; А. Бондарчук, 2005; В. Іссурін, 2010; Т. Бомпа, 2013; В. Платонов, 2013 та ін.), теорії спортивних ігор (Л. Латишкевич, 1997; Ф. Лебедь, 2005; В. Губа, 2020), багаторічної системи відбору та орієнтації підготовки (Н. Булгакова, 1977; А. Гужаловський, 1986; Л. Сергієнко, 2010; Ф. Хоршид, 2010; О. Шинкарук, 2011 та ін.), моделювання та прогнозування в спорті (С. Жданов, 1989; С. Стонкус, 1987; В. Dežman, 2001; В. Костюкевич, 2012; В. Олешко, 2013; та ін.), індивідуалізації тренувального процесу (В. Бабушкін, 1991; М. Бриль, 2001; Ж. Козіна, 2010 та ін.), підготовки юних спортсменів (Л. Волков, 2002; В. Ніколаєнко, 2014; Т. Вомра, 2000) та спортсменів високого класу в спортивних іграх (О. Гомельський, 1985; З. Хромаєв, 1991; В. Корягін, 1998; С. Єлевич, 2007; В. Луничкін, 2009; та ін.), управління та контролю змагальної діяльності (О. Леонов, 1991; М. Годік, 2012; R. Hofler, 1997; О. Мітова, 2022; та ін.), щодо ігрової спеціалізації і універсалізації, вибору ігрових функцій (А. Ніколич, В. Параносич, 1984; В. Бабушкін, 1991; S. Trinić, 2000; Л. Поплавський, 2004; та ін.).

Методи досліджень. Загальнонаукові методи (аналіз та синтез, абстрагування, узагальнення, порівняння та співставлення, структурно-функціональний аналіз, синергійний аналіз), дозволили визначити проблемне поле дослідження, отримати загальне уявлення про ступінь розробленості зазначеної проблеми, виявлення загальних закономірностей та принципів.

Група емпіричних методів досліджень: теоретичний аналіз та узагальнення джерел науково-методичної літератури та даних мережі Інтернет; контент-аналіз; опис – використовували з метою визначення проблемних питань, які пов'язані із підготовкою найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, та встановлення провідних чинників, які впливають на спортивну обдарованість баскетболістів в юнацькому віці; вивчення спортивних біографій гравців високого класу та особливостей їх змагальної діяльності; кількісно-якісне дослідження та аналіз документів, матеріалів для оперування фактологічною інформацією.

Соціологічні методи (опитування; анкетування, метод експертних оцінок) проводили з метою: визначення думок спеціалістів відносно актуальних проблем теорії та методики підготовки найближчого резерву національних збірних команд, оптимального віку для початку занять баскетболом та вузької ігрової спеціалізації у команді; виявлення провідних факторів, які впливають на вибір ігрового амплуа у команді; визначення комплексу специфічних ігрових характеристик, які не піддаються об'єктивно метричному вимірюванню, проте мають значний вплив на результативність гравців. Метод експертних оцінок дозволив встановити значущість

чинників та складових, що визначають ефективність централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд, інформативних критеріїв відбору та спортивної орієнтації в баскетболі.

Спортивно-педагогічні методи дослідження (педагогічне спостереження, аналіз змагальної діяльності та педагогічне тестування), дозволили порівняти ефективність ігрових дій баскетболістів різного віку, статі, кваліфікації та амплуа, виявити та обґрунтувати інформативні критерії для оцінювання рівня підготовленості баскетболістів юнацьких збірних команд у процесі цілеспрямованої багаторічної підготовки, розробити модельно-цільові характеристики для здійснення спортивного відбору та ігрової орієнтації тощо.

Психологічні та психофізіологічні методи дослідження застосовували для визначення індивідуальної структури психологічної підготовленості баскетболістів юнацьких збірних команд, значущих для командних спортивних ігор психологічних якостей та психофізіологічних характеристик, що впливають на ефективність тренувальної і змагальної діяльності гравців.

Медико-біологічні методи дослідження (ергометрія, спірометрія, газоаналіз, пульсометрія, хронометрія, біохімічні методи, варіаційна пульсометрія, антропометрія, аналіз складу тіла), дозволили виявити рівень та структуру функціональної підготовленості баскетболістів різного віку, кваліфікації та ігрового амплуа, їх антропометричні дані, реакцію серцево-судинної системи на тренувальні та змагальні навантаження в рамках тривалого та щільного ігрового сезону, а також у період безпосередньої підготовки юнацьких збірних команд для участі в офіційних міжнародних турнірах.

Методи математичної статистики було застосовано для опрацювання експериментального матеріалу з використанням пакета стандартних програм (MS Excel; Statistica 10.0).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше:

- сформовано систему знань, що розглядає багаторічну підготовку, відбір гравців та їх орієнтацію, контроль їх підготовки як цілісну систему централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, та доведено її значущість для реалізації на практиці на якісно новому рівні з урахуванням сучасних тенденцій розвитку спортивних командних ігор;

- обґрунтовано теоретико-методичні засади централізованої етапної підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту та розроблено багаторічну програму організації навчально-тренувальної та змагальної діяльності гравців юнацьких збірних команд з баскетболу;

- розроблено та апробовано критерії відбору баскетболістів під час підготовки найближчого резерву збірних команд та визначено їх довгострокову значущість;

- обґрунтовано педагогічні та організаційно-методичні засади, принципи відбору гравців у національні збірні команди різних вікових категорій;

- розроблено поетапний механізм селекції та алгоритм зворотної ротації спортсменів в ієрархічній системі інституту національних збірних команд, представлено технологію перманентного моніторингу потенційних кандидатів в умовах навчально-тренувальної і змагальної діяльності;

- обґрунтовано багаторівневу модель ігрової спеціалізації баскетболістів та визначено провідні фактори під час вибору ігрового амплуа;
- розроблено та впроваджено уніфіковану програму техніко-тактичної підготовки гравців юнацьких національних збірних і представлено покроковий механізм її реалізації за роками в системі централізованої підготовки, та в ході проведення короткострокових тренувальних циклів та спеціалізованих зборів;
- визначено багаторічну динаміку становлення вищої спортивної майстерності в баскетболі та особливості підготовки гравців на різних стадіях багаторічного вдосконалення;
- розроблено багатоетапний алгоритм безпосередньої підготовки команди до змагань із конкретним суперником, що вирішує завдання ігрових налаштувань та переважний вибір організаційно-тактичних дій команди в захисті та нападі з урахуванням переваг та недоліків опонента;
- доведено найбільш сприятливі зони демонстрації найвищих спортивних результатів гравців у баскетболі та значущість змагань серед юнаків та юніорів під час формування найближчого резерву;
- обґрунтовано механізм комплексного контролю за тренувальними та змагальними навантаженнями баскетболістів кадетських та юніорських збірних команд у системі багаторічної підготовки найближчого резерву та розроблено універсальний алгоритм (протокол) тестування гравців національних збірних команд різних вікових категорій, встановлено чіткі критерії оцінювання ефективності їх виконання;
- підтверджено та доповнено новими даними співвідношення сил на міжнародній баскетбольній арені, тенденції розвитку світового баскетболу, роль окремих факторів під час підготовки спортивного резерву в провідних баскетбольних країнах світу, організаційно-методичні особливості підготовки найближчого резерву в ігрових командних видах спорту в різних країнах світу;
- розширено відомості про структуру змагальної діяльності в ігрових командних видах спорту, доповнено та уточнено дані щодо провідних компонентів структури змагальної діяльності баскетболістів високої кваліфікації різного ігрового амплуа та систем оцінки змагальної діяльності в баскетболі;
- доповнено та розширено знання щодо особливостей підготовки баскетболістів на різних етапах багаторічного вдосконалення, багаторівневої системи відбору та орієнтації, моделювання та прогнозування, методики контролю та оцінювання змагальної діяльності.

Практична значущість дисертаційної роботи полягає у тому, що на основі теоретичного аналізу та експериментальних досліджень створено передумови для формування цілісної системи знань щодо централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту. Обґрунтовано та впроваджено в навчально-тренувальний процес збірних юнацьких команд з баскетболу вікових категорій U14–U20 уніфіковані програми техніко-тактичної та фізичної підготовки, критерії відбору та ігрової орієнтації, модельні характеристики різних сторін підготовленості, алгоритм комплексного контролю.

Результати дослідження увійшли до навчальної програми для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл

олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю (Київ, 2019).

Теоретичні положення та практичні рекомендації з підготовки віддаленого та найближчого резерву впроваджено у діяльність громадської організації – Федерація баскетболу України (2016–2021 рр.), у практику роботи БК «Київ-Баскет», (Київ, 26.07.2019), про що свідчать відповідні акти.

Основні положення дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес в ході викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту (спеціалізація – баскетбол) на кафедрі спортивних ігор НУФВСУ, в програму курсів підвищення кваліфікації тренерів Федерації баскетболу України, в програму занять ліцензійних курсів категорії «В», «А» та PRO відповідно до навчальних програм ФБУ.

Публікації. Наукові результати дисертації висвітлено в 47 наукових публікаціях: 26 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, одна з яких проіндексована у базі даних Scopus (Q2), одна стаття у періодичному науковому виданні Румунії, проіндексованому в базі даних Scopus (Q4); дві статті у періодичних наукових виданнях США, проіндексованих в базі даних Scopus (Q2 і Q3); одна монографія; 11 публікацій апробаційного характеру; 10 публікацій додатково відображають наукові результати дисертації.

Особистий внесок здобувача в спільні публікації полягає в постановці проблеми, визначенні мети, завдань та виборі методів дослідження, статистичному аналізі та інтерпретації отриманих результатів, підготовці матеріалів до друку. Внесок співавторів визначається участю в організації досліджень окремих наукових напрямів, допомогою в обробленні матеріалів та частково в обговоренні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження оприлюднено на: VIII–XIII Міжнародних конференціях «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2015–2021); I Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 41-й річниці заснування Таджикського інституту фізичної культури імені Саїдмуміна Рахімова (Душанбе, 2012); Congresul Științific Internațional "Sport. Olimpism. Sănătate" (Кишинев, 2019); X Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я нації» (Вінниця, 2019); I-III Міжнародних конференціях «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 2017–2020); Міжнародній науково-практичній конференції «Здоров'я, фізичне виховання і спорт: перспективи та кращі практики» (Київ, 2019); III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України» (Київ, 2019); I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Баскетбол: історія, сучасність, перспективи» (Дніпро, 2016); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та професійна діяльність» (Черкаси, 2017); II Всеукраїнській електронній науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії» (Київ, 2019).

Результати досліджень представлено на ліцензійних курсах для тренерів Федерації баскетболу України категорії «PRO» (Київ, 2018–2019), категорій «А» та «В» (Київ, 2018–2019; Одеса, 2018–2019; Рівне, 2018–2019; Суми, 2019; Харків, 2018–2019; Львів, 2019; Запоріжжя, 2019; Кам'янське, 2019), а також у дистанційному форматі для тренерів категорій «В», «А» та «PRO» з використанням сучасних комунікаційних платформ (2020–2022).

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота містить анотацію, список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, перелік умовних скорочень, вступ, вісім розділів та висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Обсяг основного тексту дисертації становить 407 сторінок. Цифровий матеріал дисертації ілюстровано 18 таблицями та 87 рисунками. Список використаних джерел становить 577 найменувань, з яких 249 – кирилицею та 328 – латиницею.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок з науковими планами, темами; сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт і предмет, представлено методологію дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, визначено особистий внесок здобувача в спільних опублікованих наукових працях, подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, визначено кількість публікацій автора за темою дисертації, структуру та обсяг роботи.

Перший розділ **«Проблеми підготовки спортсменів в ігрових видах спорту під час формування команд найближчого резерву»** присвячений аналізу наукових джерел, де висвітлено:

- сучасні уявлення щодо побудови багаторічної підготовки спортсменів в ігрових видах спорту (Л. Матвеев, 1965; М. Озолін, 1970; Л. Поплавський, 2004; В. Корягін, 2004-2023; В. Іссурін, 2010; В. Платонов, 2015; Е. Дорошенко, 2014-2020; О. Борисова, 2017; Ж. Козіна, 2010, 2020; М. Безмилов, 2020; Р. Сушко, 2020);
- систему спортивних змагань та змагальну діяльність в ігрових видах спорту на сучасному етапі (О. Леонов, 1991; Л. Поплавський, 2004; В. Костюкевич, 2014-2019; О. Борисова, 2014; Е. Дорошенко, 2019-2020);
- багатоступеневий механізм та критерії відбору спортсменів в ігрових видах спорту на різних етапах багаторічного вдосконалення (Н. Озолін, 1952-1987; В. Зациорський 1966-1995; О. Шинкарук 1993-2014; М. Бриль 1980-2000; В. Запорожанов, 1968-1988; В. Петровський, 1973-1975; В. Філін, 1974-1995; Н. Булгакова, 1977; Л. Матвеев, 1965-2005; М. Годик 1980-2010; В. Платонов, 1984-2015; В. Іссурін, 2010; S. Trninić, 2000);
- науково-теоретичні передумови формування системи підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту (А. Золотарьов, 1997; Л. Латишкевич, 1987; В. Шамардін, 2012; А. Сучілін, 1997; А. Shivek, 2018);
- управління та контроль в системі багаторічної підготовки в ігрових видах спорту (А. Вальтин, 1988; В. Губа, 2006; Л. Поплавський, 2004; В. Abdelkrim, 2010; М. Безмилов, О. Шинкарук, 2011; О. Борисова 2014, О. Мітова, 2020).

— проблеми періодизації підготовки команд високої кваліфікації в рамках ігрового сезону (Л. Латишкевич, 1997; В. Корягін, 1998-2023; Л. Поплавський, 2004; С. Єлевич, 2007; М. Безмилов, 2022; Р. Gamble, 2013; О. Krasilshikov, 2010).

Аналіз літературних джерел довів значущість централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд для участі в міжнародних спортивних змаганнях. Підготовка найближчого резерву виступає елементом складної цілісної системи багаторічної підготовки, що охоплює тривалий період навчання в системі дитячо-юнацького спорту. Це потребує розробки цілісної системи знань з питань поетапної підготовки спортсменів юнацьких національних збірних команд, а саме формування концептуальних засад та принципів підготовки гравців різних вікових категорій, уніфікації стилю ведення змагальної діяльності національних збірних команд, забезпечення їх якісною міжнародною ігровою практикою, побудови підготовки до участі в головних змаганнях року, створення системи комплексного контролю та управління за станом підготовленості, впровадження критеріїв спортивного відбору та орієнтації, спрямованих на пошук перспективних спортсменів для спорту вищих досягнень.

У другому розділі «**Методи та організація дослідження**» розкрито методологію дослідження, наведено використані методи дослідження та обґрунтовано доцільність їх застосування. Представлено відомості про випробування та етапи дослідження. Науково-методичне обґрунтування і організація дослідження здійснювались з урахуванням загальнонаукових і методологічних принципів цілісності наукових досліджень і практичного впровадження.

У процесі виконання дисертаційної роботи були використані такі методи: аналіз і узагальнення даних спеціальної літератури та практичного досвіду; анкетування, системний метод; аналіз змагальної діяльності, педагогічне спостереження та тестування; психодіагностичні та психофізіологічні методи, медико-біологічні методи, метод експертних оцінок, методи математичної статистики.

Дослідження було проведено в три етапи з 2015 по 2022 рр., на кожному із яких було вирішено певні науково-дослідні завдання.

На першому етапі (2015–2016) було проаналізовано сучасні наукові та методичні праці, узагальнено практичний досвід з вузлових питань теорії та методики багаторічної підготовки в спортивних командних іграх, підготовки найближчого резерву національних збірних команд. Визначено робочу гіпотезу та загальну концепцію роботи, сформовано мету, завдання, об'єкт, предмет та програму поетапних досліджень. Обрано методичні підходи до організації та проведення широкомасштабних досліджень, спрямованих на формування сучасної системи знань, що відображає теоретико-методологічні засади підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових командних видах спорту. Визначено проблемне поле для проведення опитування експертів з ігрових видів спорту, підібрано адекватні засоби та методи, розроблено протоколи та алгоритм проведення досліджень підготовленості та змагальної діяльності спортсменів юнацьких збірних команд.

На другому етапі досліджень (2017–2018) сформовано систему знань та розроблено концептуальну модель багаторічної підготовки найближчого резерву

національних збірних команд в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу). Встановлено закономірності становлення вищої спортивної майстерності від моменту потрапляння до команд високої кваліфікації і до моменту завершення виступів у спорті вищих досягнень. Представлено організаційно-методичні аспекти цілеспрямованої поетапної підготовки баскетболістів юнацьких збірних команд у системі багаторічного вдосконалення. Визначено роль та місце спортивних змагань під час підготовки гравців юнацьких збірних, охарактеризовано структуру змагальної діяльності юних баскетболістів. Розроблено поетапну модель ігрової спеціалізації баскетболістів за ігровими амплуа з урахуванням процесу біологічного дозрівання та подальшого вдосконалення фізичної та техніко-тактичної підготовленості спортсменів. Виділено провідні фактори відбору баскетболістів в юнацькому віці, розроблено модельно-цільові характеристики підготовленості та змагальної діяльності для баскетболістів різних вікових категорій, амплуа та статі, запропоновано комплексний механізм їх оцінювання з урахуванням індивідуальних особливостей кожного конкретного гравця. Представлено факторну структуру підготовленості баскетболістів юнацьких вікових категорій, визначено взаємозв'язки параметрів підготовленості баскетболістів і ефективності їх змагальної діяльності. Розроблено та впроваджено програму багаторічної техніко-тактичної та фізичної підготовки баскетболістів юнацьких збірних команд з урахуванням світових тенденцій, що передбачає оволодіння юними спортсменами фундаментальними навичками та вміннями дій команди в нападі та захисті.

На третьому етапі (2019–2022) – здійснено узагальнення отриманих даних із існуючими в теорії та практиці положеннями, сформовано висновки роботи. Отримані результати були впроваджені в процес підготовки кадетських, юніорських та молодіжних збірних, клубних команд Першої та Вищої ліги чемпіонату України команд. Ефективність запропонованої системи знань та розробленої концептуальної моделі підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту оцінювали за результатами виступів збірних в офіційних міжнародних змаганнях та за кількістю підготовлених баскетболістів для спорту вищих досягнень.

Основні експериментальні дослідження проводили на базі Федерації баскетболу України та науково-дослідного інституту Національного університету фізичного виховання і спорту України. Тестування здійснювали в умовах навчально-тренувального процесу на базах спортивного комплексу «Авангард» (вересень–листопад 2015 р.); Палацу спорту «Венетто» (вересень 2016 р. – листопад 2019 р.); базі спортивної підготовки ФСТ «Динамо» (Одеса); міжнародної тенісної академії (Пуца-Водиця) та КДЮСШ «Пуца-Водиця» в умовах централізованої підготовки чоловічих та жіночих національних збірних команди України з баскетболу різних вікових категорій. Контроль за функціональним станом баскетболістів юнацьких збірних здійснювали під час їх участі в матчах європейської юнацької баскетбольної ліги (YEBL) з 2018 по 2022 р. в містах Рига (Латвія), Мінськ (Білорусь), Клайпеда (Литва), Острава (Чехія), П'єштяни (Словаччина), Таллінн (Естонія), Габрово (Болгарія), Вжесня (Польща) та ін.

Аналіз змагальної діяльності здійснювали за даними офіційних протоколів, опублікованих на сайтах міжнародних баскетбольних організацій у Всесвітній

мережі Інтернет: 14 чемпіонатів Європи (1995–2019) 10 чемпіонатів провідних європейських країн, 9 чемпіонатів Європи для юнацьких вікових категорій (U 16, U 18 та U 20), чемпіонат України серед команд Суперліги, Вищої та Першої ліги для чоловіків та жінок (сезони 2014–2020 рр.). Проаналізовано дані змагальної діяльності професійних баскетболістів в НБА, студентських американських команд, які виступають в одній із найсильніших аматорських ліг світу – NCAA (дивізіон 1).

У дослідженні брали участь понад 300 баскетболістів чоловічих та жіночих команд різних вікових категорій, кваліфікація ЗМС, МСМК, МС, КМС та I розряд: гравці національних збірних команд України з баскетболу (з 2015 по 2021 рр.), гравці чоловічих – БК «Будівельник» (Київ), БК «Київ-Баскет» (Київ), БК «Одеса» (Одеса) та жіночих клубних баскетбольних команд Суперліги – «Київ-Баскет» (Київ), БК «Інтерхім» (Одеса), гравці Вищої ліги – «Київ-Баскет» (Київ) та КСЛІ «Київ-Баскет» (Київ). Здійснювалося спостереження юнаків та дівчат національних збірних команд України з баскетболу – U 16, U 18 та U 20 протягом 2016–2021 років. На різних етапах підготовки збірної до складів кожної вікової категорії для хлопців та дівчат залучалось від двадцяти до тридцяти гравців.

Експертами в дослідженні виступили понад 60 спеціалістів з ігрових видів спорту – головні тренери національних чоловічих та жіночих збірних команд України з баскетболу, їх асистенти, тренери кадетських, юніорських та молодіжних команд України, тренери різних клубних команд, спеціалісти федерації баскетболу України, науково-педагогічні працівники вищих закладів освіти, що спеціалізуються в спортивних іграх у цілому, та баскетболі зокрема.

Вивчено спортивні біографії та статистичні дані змагальної діяльності понад 3000 баскетболістів – учасників міжнародних та національних змагань (з 1995 р. по теперішній час). Проаналізовано закономірності становлення вищої спортивної майстерності американських баскетболістів 1960–1990-х років (визначалась ефективність змагальної діяльності в рамках ігрового сезону протягом десятиліть виступів у НБА, обсяг змагальних навантажень професійних баскетболістів з урахуванням їх ігрового амплуа, віку та інших індивідуальних особливостей).

У третьому розділі **«Педагогічні та організаційно-методичні засади підготовки спортивного резерву та відбору баскетболістів в різних країнах світу»** здійснено аналіз досвіду побудови процесу формування віддаленого та найближчого резерву в провідних баскетбольних державах світу: США, країнах Балканського регіону, Литві, Іспанії, Франції, Ізраїлю, Німеччині, Австралії, Туреччині, Китаю, країн Африки. Доведено переваги та недоліки екстенсивного та інтенсивного варіанту підготовки найближчого резерву для національних збірних команд. Аналіз підготовки спортивного резерву в провідних баскетбольних країнах світу, свідчить про активний пошук інвестування значних ресурсів у розвиток дитячого та юнацького спорту. Доведено, що без безперервної підготовки резерву неможливо забезпечити спадковість поколінь та створити умови для довгострокової перспективи. Навіть тимчасове погіршення діяльності системи дитячого та юнацького спорту може мати суттєві наслідки, що пов'язано з тривалістю підготовки гравців. Визначено, що в провідних країн світу для підготовки одного покоління гравців необхідно від семи до десяти років цілеспрямованої роботи (табл. 1). При забезпеченні безперервності цього процесу, баскетбольні клуби та

національні збірні регулярно отримують нових молодих талантів, які приходять на зміну віковим баскетболістам.

Таблиця 1

Централізовані проєкти підготовки найближчого резерву з баскетболу в різних країнах світу

Країна	Проєкт	Рік створення	Очікуваний результат
Іспанія	Довгострокова програма підготовки баскетбольного резерву	1991	6-8 років
Франція	Програма підготовки найближчого резерву у Франції	1997	5-7 років
Туреччина	Чотирьохрічна програма підготовки резерву для головної команди країни	1994	4 роки
Греція	Довгострокова підготовка резерву збірних команд	1993	6-10 років
Ізраїль	Програма підготовки та відбору для юнацьких збірних команд	2012	4-6 років

Досліджено значний досвід з питань довгострокової підготовки баскетболістів в дитячо-юнацькому спорті різних країн, спеціальні програми поетапного розвитку молодих гравців, від початківців до виходу на рівень спорту вищих досягнень. Доведено значущість врахування біологічного та паспортного віку під час оцінювання потенційних можливостей гравців, специфічних ігрових здібностей баскетболістів під час діагностики їх індивідуальних можливостей та прогнозування перспектив потрапляння на рівень спорту вищих досягнень. Визначено, що ігрові характеристики (ігровий інтелект, креативні та організаційні здібності, можливість швидкого та адекватного прийняття рішень, якісні характеристики техніко-тактичної підготовленості та ін.) не мають об'єктивно-метричних одиниць вимірювання і потребують професійного експертного висновку. Об'єктивні чинники політичного, соціально-економічного та нормативно-правового характеру спричинили формування різноманітних (своєрідних) моделей побудови багаторічного підготовки спортивного резерву в різних країнах світу. Деякі моделі підготовки є специфічними, їх успішна реалізація можлива лише в умовах, де вони були сформовані. Екстенсивна модель підготовки баскетболістів, притаманна для американського спорту, не може бути реалізована в невеликих за кількістю населення країнах як Литва, Словенія, Хорватія та ін. Для них характерною є модель, яка фокусується на здійсненні ретельного відбору талановитих спортсменів та створенні сприятливих умов централізованої підготовки та індивідуального розвитку, координації зусиль державних та громадських організацій, проведенні достатньої кількості якісних за своїм змістом та цільовими настановами дитячих та юнацьких змагань, покликаних підвищити ефективність поетапного навчання юних гравців (без фокусування на досягненні спортивного результату). Виділено спільні для багатьох країн напрями, які в цілому можуть бути реалізовані в Україні. Це концентрація найсильніших баскетболістів у кожній віковій категорії в єдиних центрах підготовки (або командах); проведення масових змагань за територіальним

принципом; об'єднання найкращих гравців кожного регіону в збірні команди для подальшої участі в змаганнях всередині країни; залучення до роботи з найбільш перспективними гравцями найкращих тренерів; регулярний виступ у міжнародних змаганнях. Дані напрями не потребують суттєвих фінансових та кадрових витрат, і водночас можуть стати фундаментом майбутніх успіхів вітчизняних баскетболістів. Досвід ряду баскетбольних країн переконливо це підтверджує.

У четвертому розділі **«Організаційно-методологічні основи централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд»** представлено науково-теоретичні передумови формування централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних в ігрових командних видах спорту, ключові завдання, принципи та концептуальні засади, форми та особливості, компоненти забезпечення централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд.

Стрижневою основою функціонування будь-якої централізованої підготовки виступають ключові завдання та фундаментальні принципи, які повністю визначають характер, зміст та всю систему організації багаторічної підготовки найближчого резерву. Пріоритетне вирішення стратегічних завдань довгострокової підготовки слід вважати концептуальною основою функціонування цілісної системи, яка не повинна залежати від різноманітних кадрових перестанов та впливу тимчасових кон'юнктурних обставин.

Ефективне функціонування централізованої підготовки юнацьких національних збірних команд залежить від реалізації принципів процесу підготовки: інтегративності та об'єктивізації; орієнтації на стратегічну перспективу; прогресивно-лабільного функціонування; протекціонізму юних спортсменів; уніфікації і спадковості підготовки; патріотичного виховання тощо. Діяльність роботи збірних команд повинна ґрунтуватись на використанні сучасних світових технологій та методик підготовки спортсменів, постійному аналізу та врахуванні тих тенденцій і змін, які постійно відбуваються в світовій практиці. Подібна лабільність програмно-змістовного матеріалу підготовки збірних команд, орієнтованого на використання прогресивних підходів, дозволить оперативно реагувати на важливі зміни як в системі юнацького, так і професійного баскетболу.

Продуктивність довгострокової підготовки збірних також залежить від реалізації ряду концептуальних засад, серед яких особливого значення набуває прогресивне збільшення кількості тренувальних занять в кожній віковій групі збірних та кількості змагань (рис. 1).

Регулярні спільні тренування гравців збірних команд покращують ігрову та міжособистісну комунікацію, відбувається процес напрацювання важливих ігрових зв'язок та інших взаємодій, які визначають зіграність ігрового колективу та значно впливають на поведінку команди в умовах реальних змагань. Ускладнення програмного матеріалу централізованої підготовки потребує значного збільшення часу на навчально-тренувальну діяльність. Переважно використовується формат, сутність якого полягає в концентрації найкращих гравців по кожній віковій групі в рамках єдиних спеціалізованих центрів для підготовки протягом тривалого періоду часу (від двох до чотирьох років). При цьому, чим меншим буде розпорощення гравців збірних по різних центрах, тим краще для підсумкової підготовки.

Рис. 1. Концептуальні засади централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту

Невеликі, за розмірами своєї території, країни найчастіше використовують другий варіант організації підготовки, який полягає у проведенні тимчасових етапних зборів протягом року.

Ефективність функціонування централізованої підготовки юнацьких збірних команд залежить від якісної та комплексної реалізації ключових компонентів системи її забезпечення. Кожен окремий компонент (або блок) процесу забезпечення слід розглядати у якості відносно самостійної підсистеми, в рамках якої повинна здійснюватись постійна модернізація та пошук найбільш дієвих механізмів впливу, а також розширення специфічної системи знань спрямованих на невинне вдосконалення всієї цілісної системи, і як наслідок, підвищення якості підготовки найближчого резерву. Впровадження нововведень в рамках конкретного структурного компоненту забезпечення необхідно здійснювати з урахуванням потенційних наслідків впливу на інші, взаємопов'язані із ним блоки та діяльність всієї системи загалом. Це дозволить забезпечити необхідну системно-структурну рівновагу та відносну безперебійність функціонування налагодженої системи забезпечення підготовки спортсменів в рамках реалізації довгострокових програм.

При цьому всі компоненти забезпечення підготовки збірних команд можна умовно розподілити на дві групи, переважно зовнішньої та внутрішньої дії (рис. 2). До групи компонентів зовнішньої дії можна віднести ті з них, які в найменшій мірі залежать від діяльності центрального органу (відповідального за безпосередню підготовку та контроль) та мають тенденцію до значних коливань і дуже часто демонструють схильність до впливу тимчасових кон'юнктурних обставин. Це стосується матеріально-технічного забезпечення та фінансування підготовки збірних, яке переважним чином сьогодні здійснюється за рахунок коштів державного бюджету та визначається профільним міністерством щорічно у нових обсягах (більших або менших) з урахуванням багатьох кількісно-якісних параметрів

ефективності функціонування виду спорту та виступів спортсменів на офіційних міжнародних змаганнях протягом попереднього календарного року. До цієї групи відносять і нормативно-правове забезпечення. Прийняття загальнодержавних законодавчих рішень, наказів, законних актів у галузі фізичної культури і спорту, є обов'язковим для виконання і безпосередньо впливає на характер функціонування системи підготовки як найближчого, так і віддаленого резерву в країні.

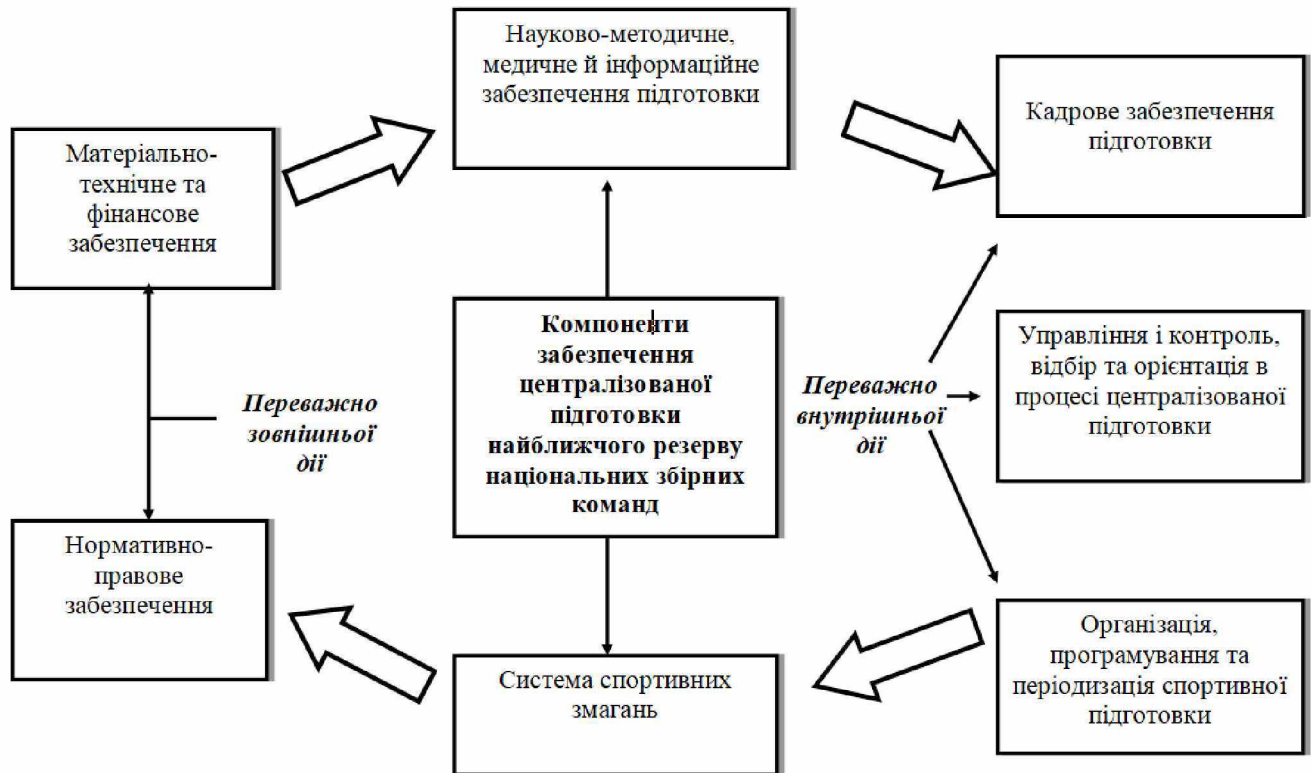

Рис. 2. Компоненти забезпечення централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд

До факторів, які займають своєрідну проміжну позицію та меншою мірою обумовлені зовнішнім впливом, можна віднести систему спортивних змагань збірних команд, науково-методичне, медичне та інформаційне забезпечення підготовки. Значущим для підготовки юнацьких збірних команд є якісне кадрове забезпечення. Кожен фахівець, який залучається до роботи зі збірними, має виконувати ряд специфічних завдань з урахуванням конкретного етапу багаторічної підготовки та характеру покладених на нього функціональних зобов'язань.

Сучасне інформаційне забезпечення підготовки спрямовано на створення бренду та позитивного іміджу збірних команд, налагодження комунікації та створення спільних проектів з іншими спортивними, науковими і освітніми організаціями, залучення останніх до сумісної роботи по вдосконаленню системи централізованої підготовки найближчого резерву. Особливе місце в процесі підготовки юнацьких збірних команд посідає планування змагальної діяльності (рис. 3). Більш ефективно вдосконалення спортивної майстерності гравців і команди здійснюється саме під час участі у змаганнях. Участь гравців збірних команд в таких матчах, необхідно розглядати виключно у якості засобу адаптації до більш

інтенсивної рухової діяльності на майданчику та швидкості прийняття ігрових рішень.

Рис. 3. Напрями вдосконалення змагальної діяльності юнацьких збірних команд в процесі цілеспрямованої підготовки найближчого резерву

Планування програм централізованої підготовки юнацьких збірних повинно здійснюватись з використанням сучасних науково-теоретичних розробок, провідного практичного досвіду та обраного (можливого) формату підготовки (рис. 4).

Для ефективності довгострокової підготовки юнацьких збірних команд запропонований уніфікований (єдиний для збірних команд всіх вікових категорій) алгоритм техніко-тактичної і фізичної підготовки. З 14-ти років гравці поступово оволодівають необхідними знаннями та уміннями, що створюють передумови для подальшої роботи в старших вікових категоріях. Це створює мінімальний базис підготовленості гравця кожної вікової групи, який з кожним роком поступово розширюється.

Пошук перспективних юних спортсменів, які зможуть через декілька років вийти на рівень спорту вищих досягнень, є одним із ключових завдань результативного функціонування централізованої підготовки. Це дозволило обґрунтувати інформативні критерії для ранньої діагностики спортивного таланту та розробити механізм прогнозування перспективних можливостей гравців юнацьких збірних команд (рис. 5).

Для ефективного управління процесом підготовки юнацьких збірних команд, моніторингу та корекції підготовленості гравців в динаміці та в поточному навчально-тренувальному процесі обґрунтовано систему комплексного контролю.

Рис. 4. Планування та періодизація процесу підготовки юнацьких національних збірних команд

Рис. 5. Спрямованість спортивного відбору та орієнтації в процесі цілеспрямованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд

В ході досліджень розроблено універсальний (уніфікований) протокол тестування гравців збірних команд за основними параметрами підготовленості. Такий підхід дозволить об'єктивно спостерігати за змінами підготовленості спортсмена протягом тривалого часу, а формування архівної бази даних ще й при цьому дасть можливість порівнювати рівень підготовленості гравців різних поколінь збірних команд. Виконання нормативних вимог може стати однією із умов потрапляння до складу збірної команди на конкретному етапі підготовки, що буде додатковим стимулом для якісної роботи тренерів на клубному рівні протягом року.

У п'ятому розділі «**Спортивний відбір, орієнтація та ігрова спеціалізація спортсменів під час підготовки найближчого резерву збірних команд**» представлено загальний алгоритм організації, ключові фактори та принципи спортивного відбору та орієнтації в процесі багаторічної підготовки найближчого резерву національних збірних команд, ключові критерії відбору спортсменів та орієнтації підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, показники підготовленості баскетболістів юнацьких збірних команд різних вікових категорій; розкрито специфіку ігрових здібностей, вплив провідних факторів підготовленості на перспективи потрапляння баскетболістів юнацьких збірних команд до спорту вищих досягнень; розроблено етапну модель ігрової спеціалізації, доведено вплив «ефекту віку» на формування складів юнацьких збірних команд різних вікових категорій.

В результаті досліджень представлено загальну технологію та механізм ротації гравців під час відбору в ієрархічній системі національних збірних. Вік початку централізованої підготовки гравців найближчого резерву національних збірних в багатьох країнах світу 13–14 років. В цей період часу здійснюється пошук талановитих гравців. На першому етапі організації централізованої підготовки найближчого резерву збірних команд планується масовий перегляд потенційних кандидатів. Розширений список першої кадетської збірної (U 14) має включати до п'ятдесяти талановитих спортсменів (рис. 6).

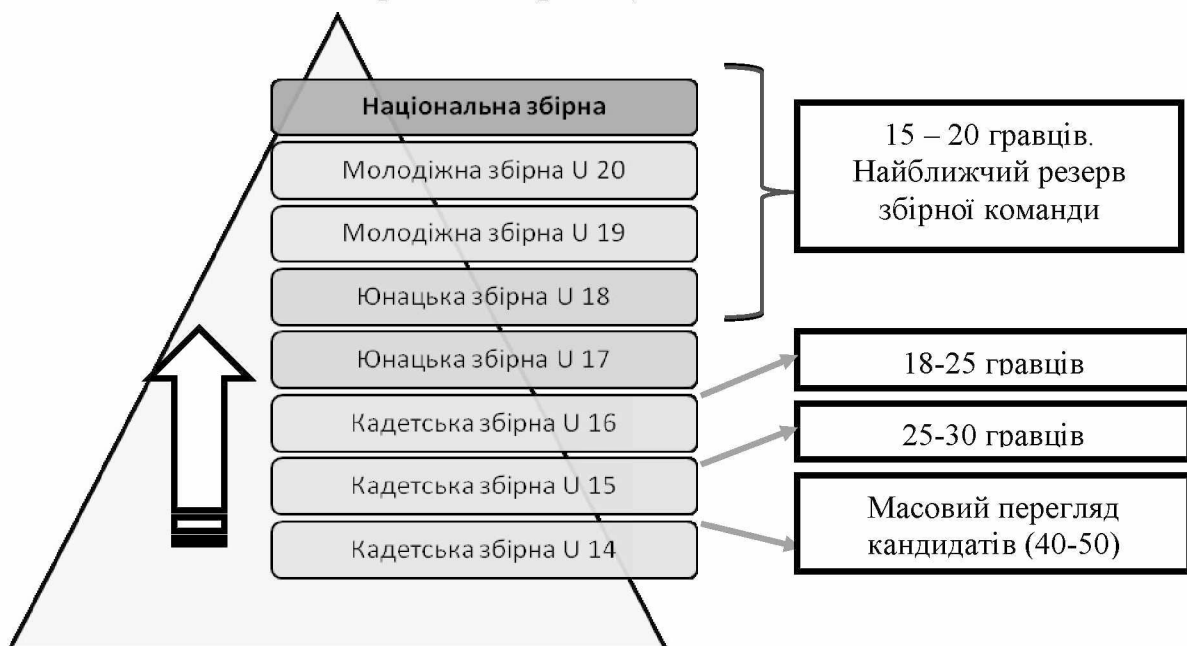

Рис. 6. Ієрархічна вертикаль потрапляння гравців до національних збірних команд з баскетболу

На кожному етапі підготовки кількість кандидатів зменшується. При цьому необхідно дотримуватися перманентного характеру підготовки національних збірних команд, і тоді, коли для певної вікової категорії відсутні офіційні міжнародні змагання (низький рейтинг, незадовільні виступи у кваліфікаційних турнірах, тощо). За спортсменами, які на першому етапі не потрапили до кадетської збірної U 16, певний термін часу спостерігають селекціонери та тренери (приблизно до 17–18 років) (рис. 7). Такий підхід характерний для спортсменів із уповільненим темпом біологічного розвитку. На кожному етапі постійно здійснюється своєчасна ротація. В даному випадку спостерігається варіант так званого «зворотного відбору», явища, яке не отримало достатнього вивчення з боку фахівців.

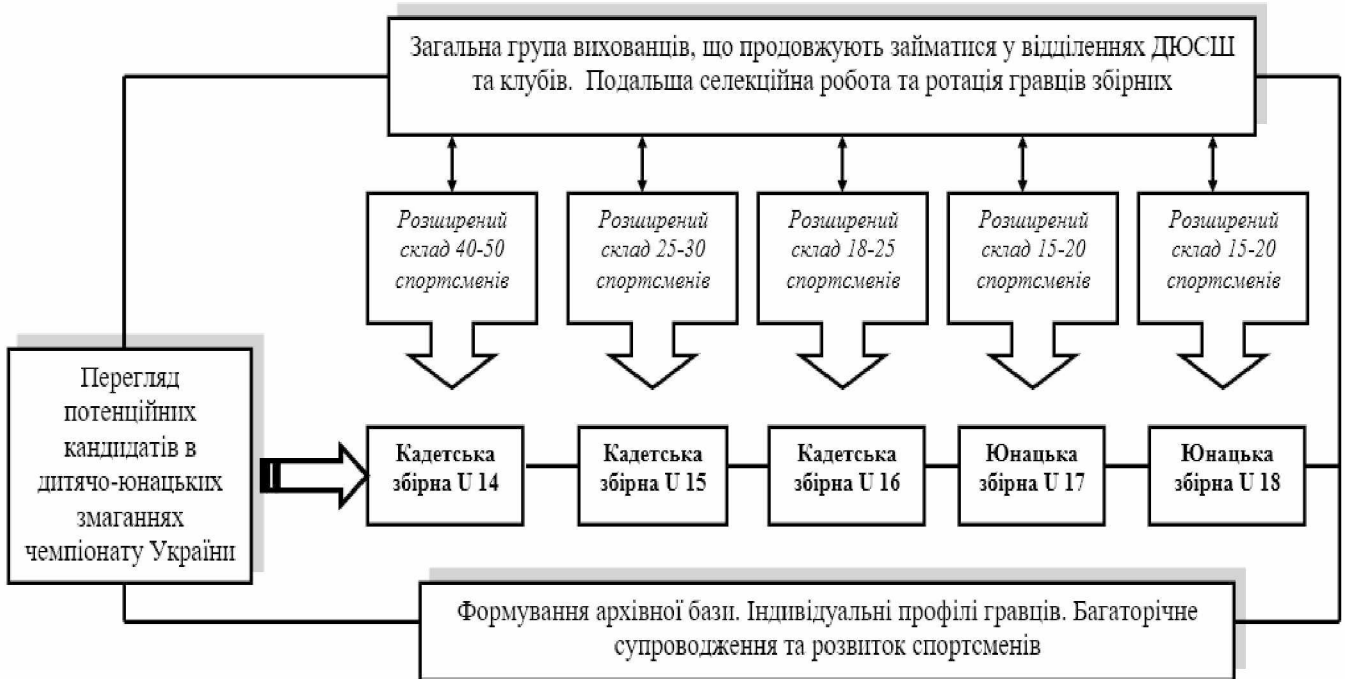

Рис. 7. Механізм організації відбору та ротації гравців під час комплектування складів кадетських збірних U 14–U 18

Відбір гравців залежить від реалізації ключових принципів спортивного відбору, спрямованих на першочергове вирішення стратегічних завдань підготовки резерву для національних збірних: орієнтації на довгостроковий результат; врахування біологічних закономірностей розвитку; суб'єктивно-об'єктивної рівноваги в оцінюванні потенційних можливостей; систематичності та етапності; прогресивного зниження чисельності кандидатів та створення конкурентного середовища; динамічності та циклічності та ін. Для всебічної комплексної оцінки потенційних можливостей гравця 14–18 років обґрунтовано систему критеріїв відбору (рис. 8). Під час здійснення відбору в цей період необхідно враховувати специфічні ігрові здібності та використовувати комплекс педагогічних показників, рівень прояву яких має надзвичайно важливе значення для подальшого професійного зростання молодих гравців.

Якість прийняття управлінських рішень та ефективність спортивного відбору залежить від наявності точних модельних характеристик, що відображають підготовленість гравців на кожному етапі централізованої підготовки (рис. 9).

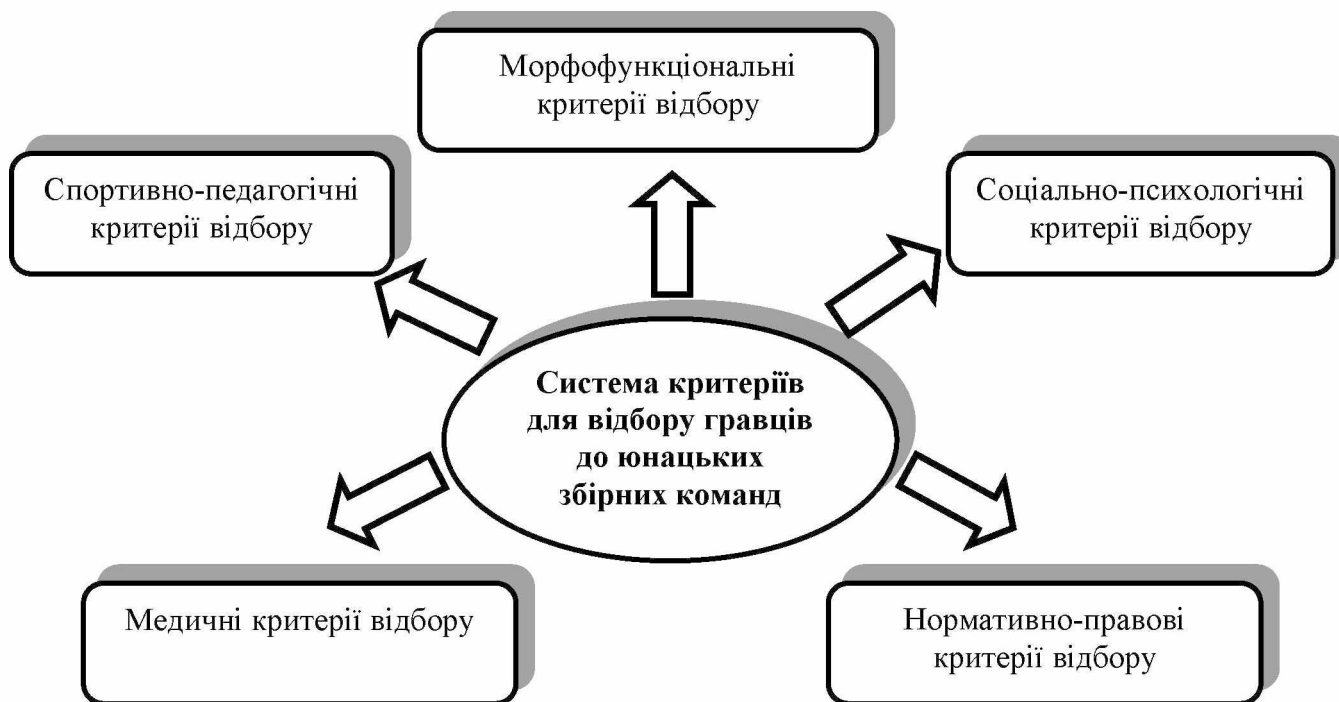

Рис. 8. Система критеріїв для відбору спортсменів, в процесі підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту

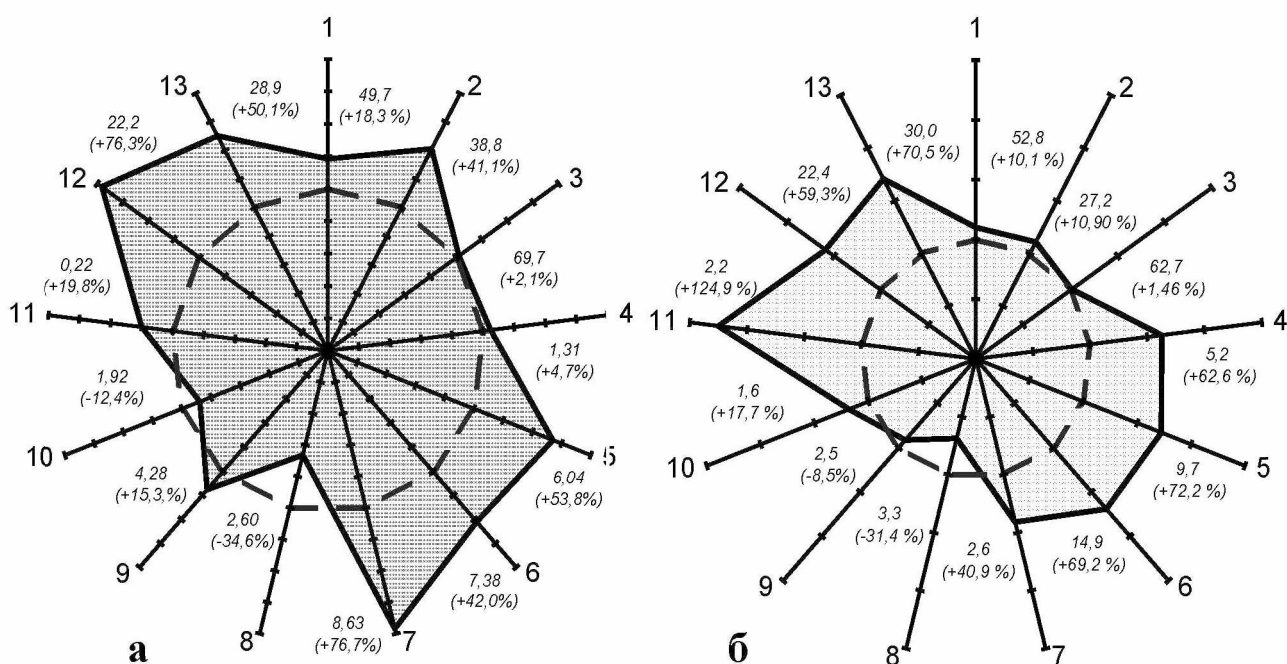

Рис. 9. Реалізація техніко-тактичних дій провідними баскетболістами юнацьких збірних (U 18) у порівнянні із середніми даними для власного ігрового амплуа: а) – розігруючі; б) – «важкі» форварди; 1 – реалізація 2-х очкових, %; 2 – реалізація 3-х очкових, %; 3 – реалізація штрафних кидків, %; 4 – підбирання м'яча у захисті, %; 5 – підбирання м'яча у нападі; 6 – загальна кількість підбирань; 7 – результативні передачі, 8 – фоли гравця; 9 – втрати м'яча; 10 – перехоплення м'яча; 11 – блок-шоти м'яча; 12 – набрані очки; 13 – ігровий час, хв

Під час побудови модельних характеристик необхідно орієнтуватися на еталонні дані найкращих молодих спортсменів світу, на відповідність прояву

важливих для виду спорту параметрів підготовленості показникам висококваліфікованих гравців. Важливим модельним орієнтиром в баскетболі є показник росту для спортсменів різного віку та амплуа. Розроблення середньостатистичної моделі з урахуванням ігрового амплуа та вікової категорії ґрунтувалося на даних понад 400 баскетболістів (табл. 2). Показники росту для польових гравців (лінія захисту) залишаються практично незмінними з шістнадцятирічного віку.

Таблиця 2

Динаміка показників довжини тіла у баскетболістів з урахуванням вікової категорії на міжнародних баскетбольних турнірах, $p < 0,05$

Вік	Категорія команди					
	U 16	U 17	U 18	U 19	U 20	Національна команда
Розігруючий захисник (n=80) $\bar{x} \pm S$	186,3±4,27	186,4±4,93	187,7±5,55	187,2±6,64	187,1±5,60	187,3±4,91
p<0,05	-	-	-	-	-	-
Атакуючий захисник (n=80) $\bar{x} \pm S$	190,7±4,22	192,0±5,26	191,6±4,11	194,6±4,85	194,5±3,44	194,6±2,48
p<0,05	*4,5,6	*5,6	-	*1,2	*1,2	*1,2
Легкий форвард (n=80) $\bar{x} \pm S$	196,4±3,60	196,5±3,88	197,8±3,71	199,0±4,57	198,1±3,39	199,1±8,42
p<0,05	*4,5,6	*6	*6	*1	*1	*1,2,3
Важкий форвард (n=80) $\bar{x} \pm S$	201,3±3,93	202,0±3,21	202,3±2,87	203,7±2,96	205,1±2,69	205,1±7,05
p<0,05	*4,5,6	*5,6	*5,6	*1,6	*1,2,3	*1,2,3,4
Центровий (n=80) $\bar{x} \pm S$	203,6±3,34	206,0±3,75	205,9±3,53	206,9±3,34	208,0±3,59	210,2±9,98
p<0,05	*2,3,4,5,6	*1,5,6	*1,5,6	*1,6	*1,2,3,6	*1,2,3,4,5

Примітка. * Відмінності з відповідним номером в рядку збірних команд статистично значущі при $p < 0,05$

Визначення ігрової спеціалізації в баскетболі потребує етапності і може тривати декілька років (рис. 10). До 13 років фахівці не рекомендують розподіляти баскетболістів на ігрові амплуа та регламентувати змагальну діяльність спортсменів чітким виконанням певних тактичних обов'язків. Підготовка в цей період повинна бути різнобічна.

В ході досліджень виявлено відсутність єдиної думки фахівців щодо необхідності врахування ігрової спеціалізації для відбору баскетболістів під час

комплектування складів юнацьких збірних команд. На першому етапі неможливо стовідсотково визначити майбутню ігрову спеціалізацію баскетболіста. І сама гра в цьому віці ще не має чітких ознак переважного виконання певних ігрових функцій на майданчику.

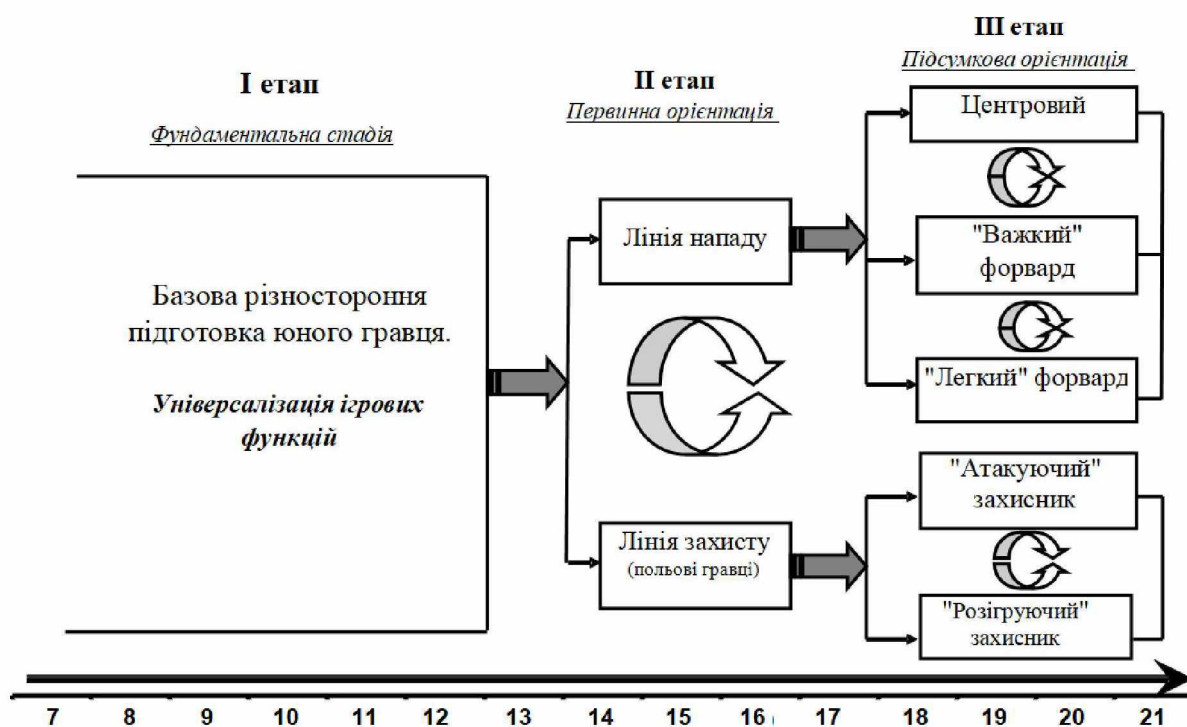

Рис. 10. Поетапна модель ігрової спеціалізації в баскетболі

Визначення оптимального варіанту подальшої ігрової спеціалізації спортсмена є одним із головних завдань тренера. Необхідно враховувати, що оволодіння гравцем великою кількістю техніко-тактичних дій під час підготовки в юнацьких збірних командах, тим більш універсальними будуть його можливості на різних позиціях в грі.

У шостому розділі «Планування тренувальної та змагальної діяльності спортсменів у системі цілеспрямованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту» представлені структура та зміст багаторічної етапної підготовки юнацьких збірних та розподіл тренувальних годин за основними видами підготовки по рокам чотирьохрічного плану. Однією із головних умов ефективного реалізації програм, пов'язаних із цілеспрямованою підготовкою найближчого резерву національних збірних, є впровадження сучасних технологій планування і програмування навчально-тренувальної і змагальної діяльності, наявність чіткого механізму дій щодо поступового вирішення стратегічних завдань багаторічної підготовки та забезпечення спадковості поколінь різних вікових категорій збірних.

Важливими напрямом планування і програмування підготовки збірних визначено розробку довгострокових планів, розрахованих на 4–5 років (рис. 11).

План містить основні параметри тренувальної і змагальної діяльності збірних команд різних вікових категорій, співвідношення видів підготовки та ключові завдання, які необхідно вирішити на кожному окремому етапі.

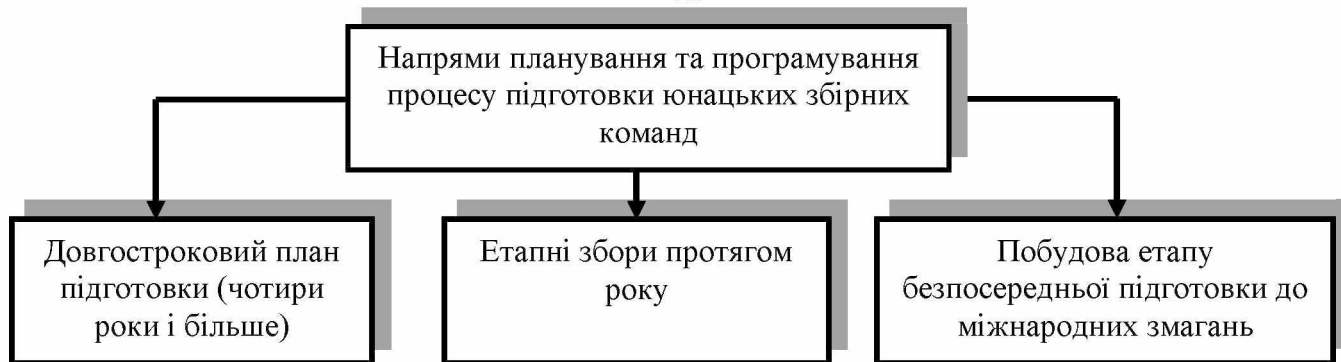

Рис. 11. Основні напрями планування та програмування процесу підготовки юнацьких команд в процесі цілеспрямованої підготовки найближчого резерву збірних команд

Частиною такого плану стала розробка уніфікованої програми техніко-тактичної та фізичної підготовки, що передбачає оволодіння спортсменами базовими специфічними знаннями та навичками, їх поступове ускладнення та розширення протягом багаторічної централізованої підготовки на шляху до спорту вищих досягнень. Переважно довгострокові плани підготовки гравців збірних команд розраховані на період з 14 до 18 років. Це дозволяє залучати гравців до етапних зборів та брати участь у міжнародних змаганнях за збірну команду відповідної вікової категорії. За результатами реалізації довгострокових планів оцінюється якість роботи в багатьох країнах світу за критеріями ефективності: кількістю талановитих спортсменів, підготовлених для спорту вищих досягнень, результатами виступів на юнацьких міжнародних змаганнях.

Уніфікована програма техніко-тактичної та фізичної підготовки представляє алгоритм подання навчального матеріалу із поступовим його розширенням і ускладненням на наступних стадіях централізованої підготовки збірних. Зміст програми є обов'язковим для засвоєння баскетболістами юнацьких збірних команд. На рівні юнацької збірної команди (U 18) спортсмени мають практично повністю оволодіти всім арсеналом техніко-тактичних дій, необхідних для успішних виступів у спорті вищих досягнень (рис. 12).

Розробка даної програми обумовлена тим, що тактичні вміння та ігрова майстерність спортсмена, на відміну від інших сторін підготовленості, практично не піддаються впливу деадаптаційних явищ та можуть вдосконалюватися протягом всієї багаторічної кар'єри. Вони безпосередньо впливають на тривалість виступів у спорті вищих досягнень та трансферну вартість гравця. Найбільш «значущим» періодом становлення техніко-тактичної майстерності гравців є вік з 13–14 до 18 років. Наявність уніфікованого підходу і стандартизованих програм підготовки юнацьких збірних дозволяє забезпечити етапність та послідовність цього процесу, враховуючи роботу з баскетболістами певних вікових категорій збірних команд різних фахівців. Реалізація уніфікованої програми здійснюється з урахуванням індивідуального творчого підходу тренера до інтерпретації аспектів ігрової діяльності та власної «філософії гри».

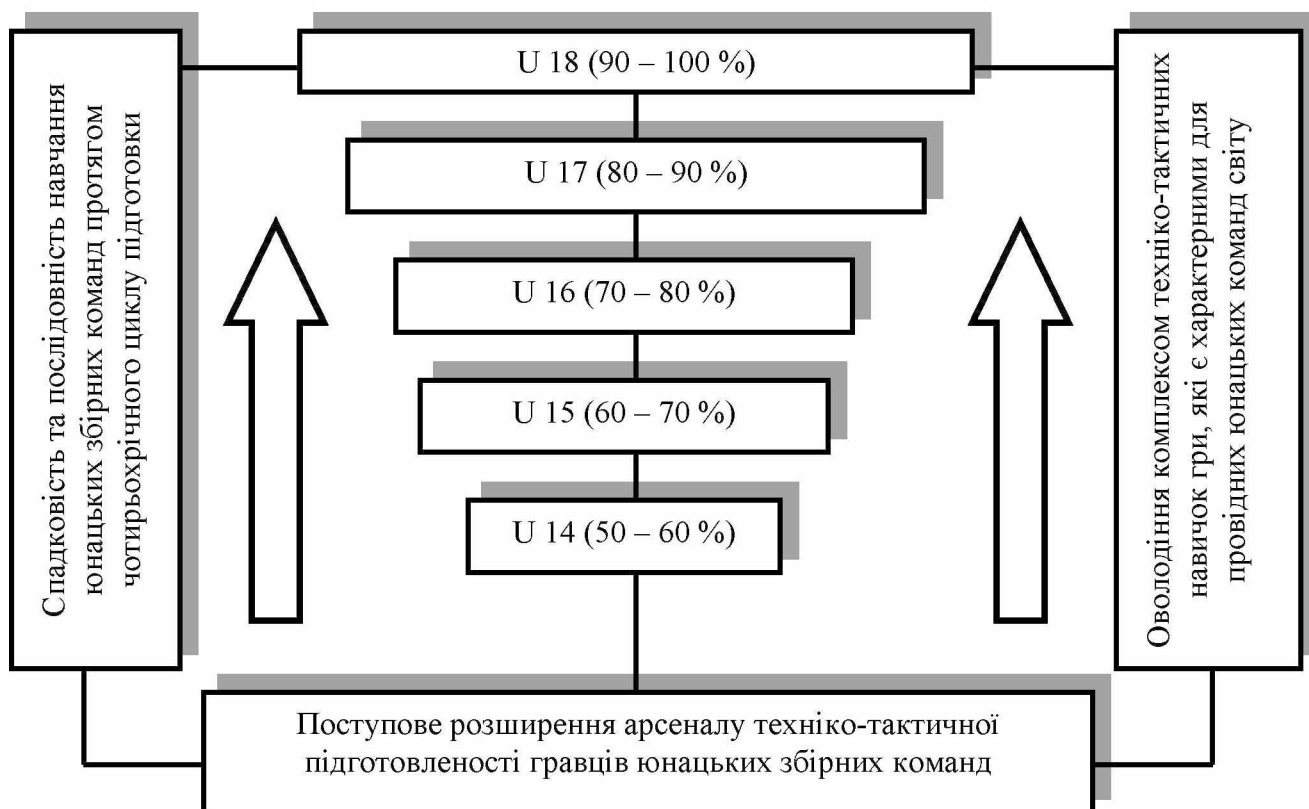

Рис. 12. Спрямованість та послідовність техніко-тактичної підготовки баскетболістів юнацьких збірних команд

Оптимізація безпосередньої підготовки національних збірних команд до участі в офіційних міжнародних змаганнях є одним з перспективних шляхів підвищення рівня конкурентоздатності вітчизняних спортсменів. Рационально побудований такий етап та виведення збірної на найвищий рівень готовності дозволяє, в окремих випадках, розраховувати на результативність гри з більш сильним суперником.

Структура та зміст безпосередньої підготовки юнацьких збірних команд залежить від періоду проведення змагань та рівня підготовленості спортсменів протягом річного циклу. Змагання для різних вікових категорій збірних традиційно проводяться в різні періоду часу. Для відпрацювання тактичних взаємодій та участь гравців у серії контрольних іграх у складі збірної команди можна пропонувати використання формату тренувального циклу 3:1 (три тренувальних дні та день активного відпочинку і відновлення) (рис. 13).

Побудова етапу безпосередньої підготовки до змагань, що проводяться наприкінці літнього періоду, вимагає використання іншої моделі, де планують загальнопідготовчі базові цикли (рис. 14). Для даної підготовки можна рекомендувати модель тренувального циклу 6:1 (шість тренувальних днів та день активного відпочинку).

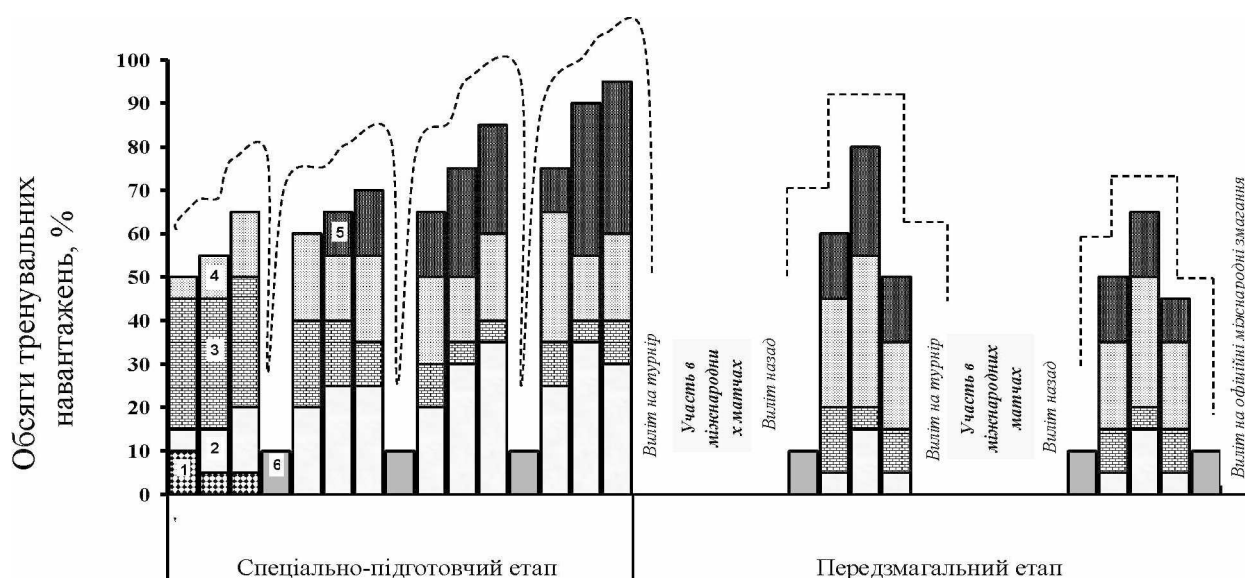

Рис. 13. Варіант побудови етапу безпосередньої підготовки до змагань в ігрових командних видах спорту (цикл 3:1, 30–35 днів до старту чемпіонату): 1 – загальна фізична підготовка; 2 – спеціальна фізична підготовка; 3 – технічна підготовка; 4 – спеціальна фізична підготовка; 5 – інтегральна підготовка; 6 – активне відновлення

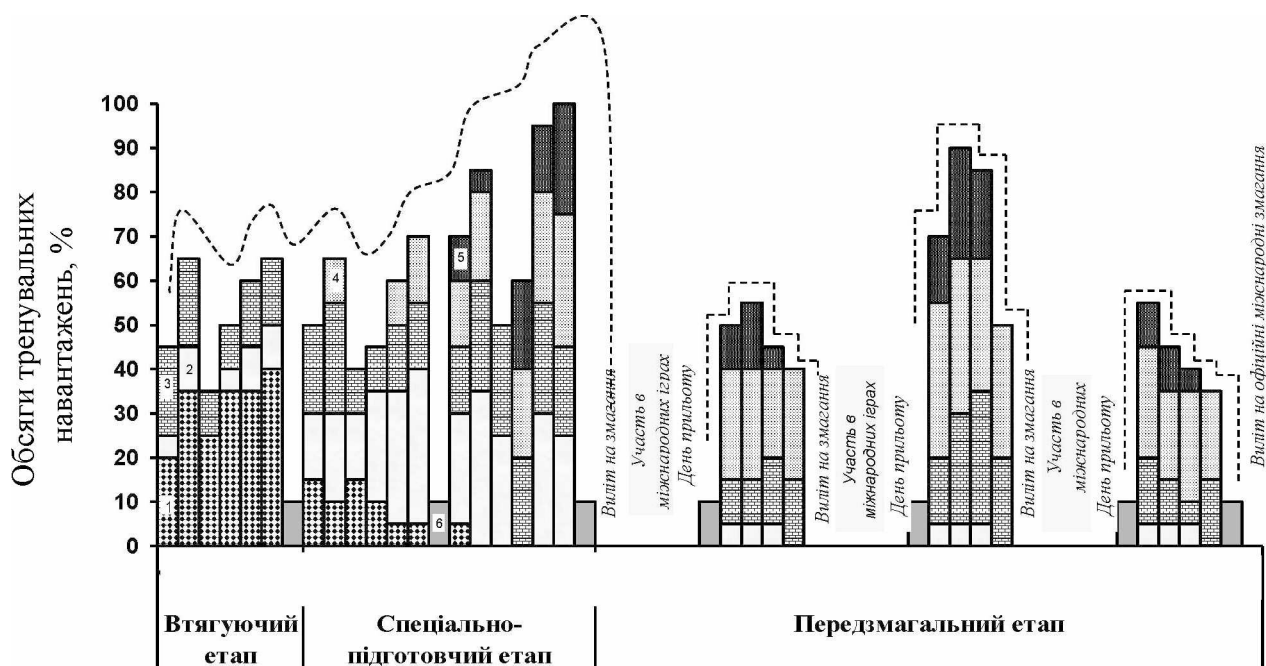

Рис. 14. Варіант побудови етапу безпосередньої підготовки до змагань в ігрових командних видах спорту (цикл 6:1, 45–50 днів до старту чемпіонату): 1 – загальна фізична підготовка; 2 – спеціальна фізична підготовка; 3 – технічна підготовка; 4 – спеціальна фізична підготовка; 5 – інтегральна підготовка; 6 – активне відновлення

У сьомому розділі «Комплексний контроль у системі централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд» представлені напрями та види контролю під час підготовки юнацьких збірних. В контексті даного дослідження комплексний контроль ми розглядали як важливу ланку більш складної системи багаторічної підготовки найближчого резерву національних збірних команд.

Подібний системний розгляд дозволив розкрити ієрархічну підпорядкованість та функціонально-структурну взаємозалежність окремих елементів процесу підготовки найближчого резерву.

Всебічному контролю та оцінюванню підлягали різні складові процесу підготовки юних спортсменів, що потенційно можуть вплинути на подальше професійне зростання та потрапляння баскетболіста на рівень спорту вищих досягнень. Важливого значення при цьому набуває перманентний технологічний контроль процесу підготовки юнацьких національних збірних команд. В залежності від переважного напрямку оцінювання складових процесу підготовки технологічний контроль можна умовно розділити за внутрішнім і зовнішнім спрямуванням (рис. 15). Зовнішній технологічний контроль повинен здійснюватись за дотриманням необхідних умов для гравців юнацьких збірних команд (проживання, харчування, матеріально-технічне, медичне, інформаційне та ін.).

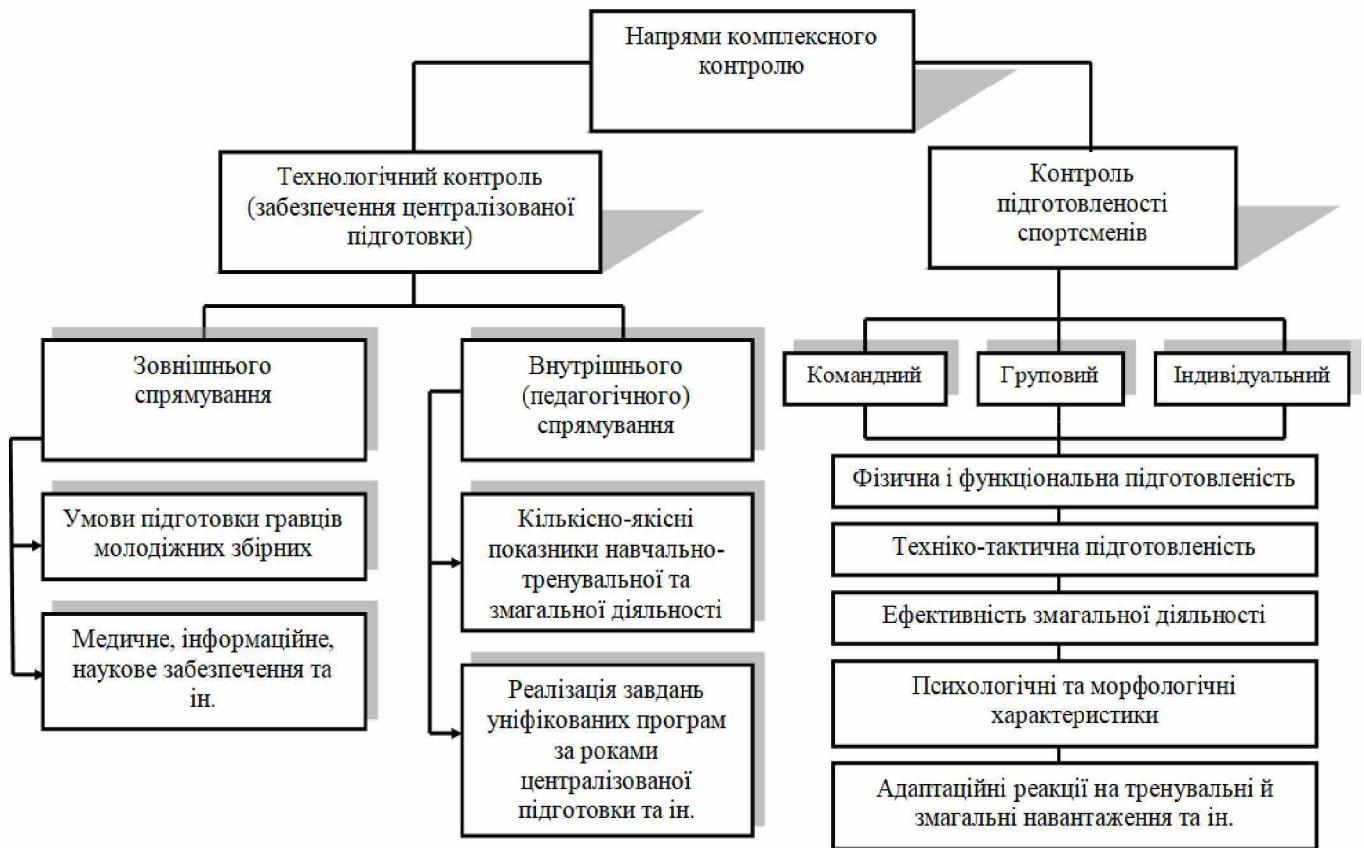

Рис. 15. Напрями комплексного контролю в процесі підготовки найближчого резерву національних збірних команд

Отримані в процесі комплексного контролю дані можуть бути використані при аналізі рівня підготовленості кандидата, який запрошений до збірної команди своєї вікової категорії; індивідуалізації фізичної і техніко-тактичної підготовки; створенні модельних параметрів підготовленості гравця збірної команди; корекції тренувальних і змагальних навантажень; в процесі спортивного відбору та

орієнтації; оцінці динаміки змін протягом багаторічної підготовки у збірних командах.

Для ефективного моніторингу підготовленості гравця та прогнозування його перспективності значущим є багаторічна динаміка приросту результатів під час тестування (рис. 16).

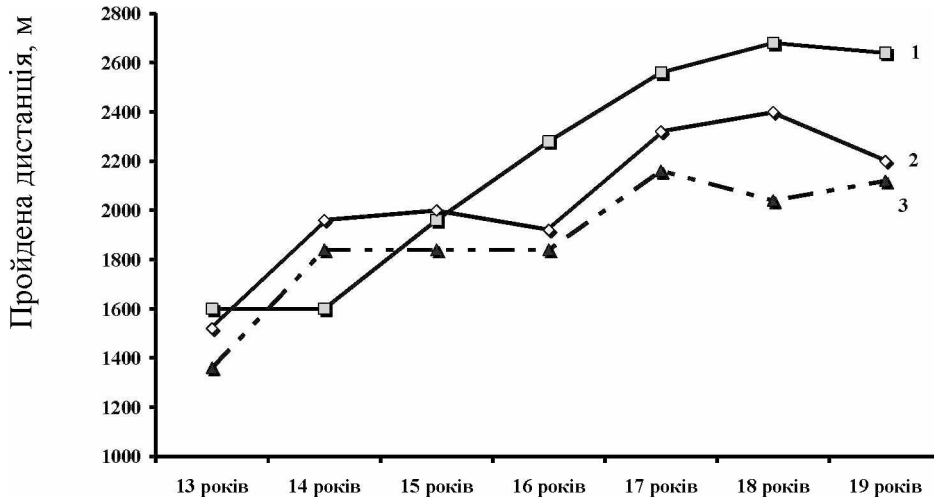

Рис. 16. Індивідуальна динаміка результатів складання багатоступеневого тесту Yo-Yo (RL1) баскетболістами юнацьких збірних України (юнаки):
1 – захисник; 2-3 – форварди

Індивідуальні параметри підготовленості найсильніших баскетболістів, які в подальшому потрапили до основного складу збірної команди країни, можуть бути використані як модельні.

Протягом усього періоду підготовки юнацьких збірних команд спостерігається прогресивне зростання показників довжини тіла та ваги баскетболістів (рис. 17).

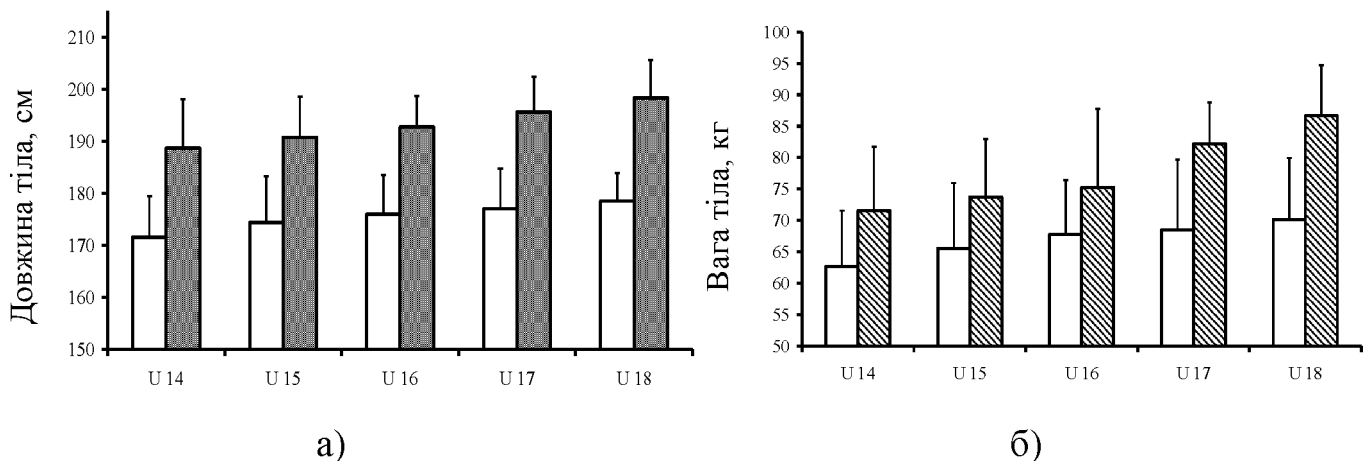

Рис. 17. Динаміка вікових змін показників довжини тіла (см) та ваги (кг) баскетболістів юнацьких збірних команд:

□ – жіночі збірні; ▨ – чоловічі збірні

Після завершення централізованої підготовки молоді гравці за окремими антропометричними параметрами (довжина тіла, розмах рук тощо) досягають

показників, характерних для спортсменів високого класу. В окремих випадках, протягом чотирирічного періоду перебування у складі юнацьких збірних команд, гравці збільшували показники росту до 20 см і більше. Подібна індивідуальна динаміка спостерігається і за показниками окружності грудної клітини, ваги тіла, довжини кисті та стопи тощо. Спостерігалось лінійне (прогресивне) збільшення показників ваги тіла для баскетболістів національних збірних команд різних вікових категорій (рис. 17). В ході досліджень нами доведено, що ефективність управління підготовкою юнацьких збірних команд залежить від комплексного використання сучасних засобів та методів контролю, вдосконалення механізму зворотних зв'язків між всіма учасниками централізованого проекту підготовки найближчого резерву.

У восьмому розділі **«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»** здійснено узагальнення результатів дослідження і теоретичного аналізу, сформовані основні результати дисертаційного дослідження, розкрита практична та теоретична значущість проведеної роботи. У процесі дослідження було отримано три групи даних: результати, що підтверджують, набули подальшого розвитку та абсолютно нові.

Підтверджено дані щодо значущості та багатofакторності процесу цілеспрямованої підготовки резерву в ігрових видах спорту (М. Бриль, 1980; Ю. Железняк, 1981, Л. Латишкевич, 1987; В. Ніколаєнко, 2014; С. Стонкус, 1987; Ю. Шулятьєв, 1997; J. Bonal, 2020; J. Buceta, 2000; D. Burgess, 2010; A. Lamontagne, 2013; S. Trninić, 2009) та важливості ранньої діагностики обдарованих спортсменів, які за своїм потенціалом здатні досягти успіхів у спорті вищих досягнень (М. Бриль, 1980; В. Нікітушкін, 2005, 2010; Л. Поплавський, 2004; О. Шинкарук, 2011; S. Esteva, 2007; A. Lamontagne, 2013; M. Mladenovic, 2019; N. Trunic, 2014).

Розширено та доповнено знання щодо складності структури змагальної діяльності в ігрових видах спорту та необхідності врахування великої кількості факторів під час оцінювання змагальних дій спортсменів (Е. Дорошенко, 2005; Ж. Козіна, 2008; В. Костюкевич, 2012; О. Леонов, 1991; Г. Лісенчук, 2004; С. Стонкус, 1997; Р. Кіріченко, 2004; N. Cohen, 1988; R. Hofler, 1997), проблеми періодизації підготовки команд високої кваліфікації в рамках ігрового сезону (С. Єлевич, 2007; В. Іссурін, 2010; В. Платонов, 2015; I. Balyi, 2013; T. Vompa, 2018; P. Gambl, 2013).

Новими даними є:

- система знань, що розглядає багаторічну підготовку, відбір гравців та їх орієнтацію, контроль їх підготовки як цілісну систему централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту;
- теоретико-методичні засади централізованої етапної підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту та багаторічна програма організації навчально-тренувальної та змагальної діяльності гравців юнацьких збірних команд з баскетболу;
- педагогічні та організаційно-методичні засади, принципи відбору гравців у національні збірні команди різних вікових категорій;
- критерії відбору баскетболістів під час підготовки найближчого резерву збірних команд та їх довгострокова значущість;

- поетапний механізм селекції та алгоритм зворотної ротації спортсменів в ієрархічній системі інституту національних збірних команд, технологія перманентного моніторингу потенційних кандидатів в умовах навчально-тренувальної і змагальної діяльності;
- багаторівнева модель ігрової спеціалізації баскетболістів та провідні фактори під час вибору ігрового амплуа;
- уніфікована програма техніко-тактичної підготовки гравців юнацьких національних збірних і покроковий механізм її реалізації за роками в системі централізованої підготовки, та в ході проведення короткострокових тренувальних циклів та спеціалізованих зборів;
- багатоетапний алгоритм безпосередньої підготовки команди до змагань із конкретним суперником;
- сприятливі зони демонстрації найвищих спортивних результатів гравців у баскетболі та значущість змагань серед юнаків та юніорів під час формування найближчого резерву;
- механізм комплексного контролю за тренувальними та змагальними навантаженнями баскетболістів кадетських та юніорських збірних команд у системі багаторічної підготовки найближчого резерву та універсальний алгоритм тестування гравців національних збірних команд різних вікових категорій.

ВИСНОВКИ

1. Удосконалення системи підготовки спортсменів на сучасному етапі розвитку спортивних ігор пов'язують з формуванням багаторічної підготовки, що передбачає реалізацію закономірностей і принципів становлення вищої спортивної майстерності та досягнення найвищих результатів на основі максимального використання природних задатків спортсменів, з органічним взаємозв'язком із системою відбору віддаленого і найближчого резерву збірних команд України та з орієнтацією підготовки гравців. Аналіз літературних джерел та даних мережі Інтернет підкреслює значущість даної проблематики. Успішність підготовки віддаленого та найближчого резерву залежить від ефективного вирішення стратегічних завдань етапів багаторічного вдосконалення, сталості та наступності професійної діяльності фахівців, що працюють в системі резервного спорту. Проблему підсилює суттєве погіршення якості підготовки віддаленого та найближчого резерву в спортивних іграх, використання консервативних, застарілих організаційно-методичних підходів та технологій тренувань в умовах глобалізації та комерціалізації ігрових видів спорту.

2. Перспективним напрямом формування найближчого резерву національних збірних визначено впровадження проєктів централізованої підготовки перспективних гравців на базі юнацьких та молодіжних збірних команд. Подібний підхід дозволяє об'єднати зусилля державних та громадських інституцій для створення ефективно діючої системи багаторічної підготовки перспективної молоді та підпорядкування розрізненої діяльності окремих клубів та команд загальнодержавним інтересам.

Шляхом встановлення організаційно-методичних та педагогічних особливостей та підходів до підготовки віддаленого та найближчого резерву в різних країнах світу обґрунтовано теоретико-методичні засади централізованої етапної підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту та доведено ефективність даного підходу в країнах, які не можуть здійснювати екстенсивний варіант підготовки спортивного резерву та поступаються кількістю населення, матеріально-технічним та кадровим потенціалом. Ключовими компонентами централізованої підготовки найближчого резерву в провідних країнах світу визначено: 1) концентрацію перспективних гравців у кожній віковій категорії в єдиних центрах підготовки; 2) прогресивну динаміку кількості спільних тренувань для гравців-кандидатів у збірну команду; 3) збільшення участі в міжнародних змаганнях гравців збірних команд, що пройшли централізовану підготовку; 4) залучення до роботи із гравцями збірних команд провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців.

3. Визначено і обґрунтовано значущість принципів централізованої підготовки (патріотичне виховання; інтегративність та об'єктивізація; орієнтація на стратегічну перспективу; уніфікація та наступність підготовки; прогресивно-лабільне функціонування; протекціонізм гравців збірних команд), форми організації централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд: концентрація перспективних гравців у кожній віковій групі в єдиних спеціалізованих центрах для підготовки протягом тривалого періоду часу – від 2 до 4 років; доведено важливість проведення етапних зборів протягом року.

Встановлено зовнішні (нормативно-правове, матеріально-технічне та фінансове забезпечення підготовки збірних команд), внутрішні (кадрове забезпечення, функції управління і контролю, відбору та орієнтації в процесі централізованої підготовки збірних команд, організація, програмування та періодизація спортивної підготовки) та проміжні (система спортивних змагань збірних команд і науково-методичне, медичне й інформаційне забезпечення підготовки) чинники та компоненти забезпечення централізованої підготовки національних збірних команд.

4. Обґрунтовано та підтверджено експериментальними дослідженнями стратегічні завдання багаторічної підготовки найближчого резерву збірних команд: підготовка перспективних юних гравців в національну збірну команду баскетболу; пошук та розвиток баскетбольних талантів в країні; створення умов для набуття міжнародного ігрового досвіду гравцями юнацьких збірних команд; відбір та успішний виступ гравців юнацьких збірних команд різних вікових категорій в елітному дивізіоні континентальних міжнародних змагань; формування традицій та системи підготовки найближчого резерву національних збірних команд.

5. Систематизовано та апробовано інформативні критерії відбору баскетболістів найближчого резерву збірних команд та визначено їх довгострокову значущість: морфофункціональні, спортивно-педагогічні, соціально-психологічні, медичні, нормативно-правові. Розроблено модельні параметри критеріїв відбору для гравців різних вікових категорій збірних команд. Обґрунтовано необхідність використання комплексу показників для визначення перспективних можливостей

гравців, де урахування специфічних ігрових здібностей є пріоритетним критерієм обдарованості спортсменів уже в юнацькому віці.

Для гравців нападу (форвардів та центрових) значущими є морфологічні показники, для баскетболістів захисту (польові гравці) – показники, що характеризують фізичну, функціональну та психологічну підготовленість. Ефективність змагальної діяльності баскетболістів юнацьких збірних команд не є фактором прогнозування довгострокових перспектив юних спортсменів.

6. Обґрунтовано принципи спортивного відбору найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту: орієнтації на довгостроковий результат; урахування біологічних закономірностей розвитку спортсменів; прогресивного зниження кількості кандидатів в команду та створення конкурентного середовища; суб'єктивно-об'єктивної рівноваги в оцінюванні потенційних можливостей; динамічності та циклічності; систематичності та етапності.

Запропоновано поетапний механізм селекції та алгоритм зворотної ротації спортсменів в ієрархічній системі інституту національних збірних команд, представлено технологію перманентного моніторингу потенційних кандидатів в умовах навчально-тренувальної і змагальної діяльності.

Визначено, що забезпечення необхідних умов для подальшого прогресу талановитих спортсменів здійснюється за рахунок використання феномена вікового «ігрового донорства», що пов'язаний із використанням тимчасових біологічних переваг дітей (акселератів) для поступової стратегічної підготовки талановитих спортсменів для спорту вищих досягнень. Це призводить до втрати 50 % гравців попереднього складу після першого етапу централізованої підготовки національних збірних команд (молодіжні змагання U 16).

7. Розроблено та обґрунтовано поетапну модель ігрової спеціалізації в спортивних іграх: перший етап (fundamental) – неможливість визначити переважні ігрові функції на майданчику, концентрацію уваги зосереджено на всебічному та універсальному розвитку юного гравця; другий етап (первинна спеціалізація) – визначення майбутніх ігрових дій на майданчику у зоні захисту або нападу; третій (заклучний) етап (здійснюється після закінчення юнацького віку) – урахування ігрових здібностей та схильності гравця до вирішення техніко-тактичних завдань в змагальній діяльності.

Провідними чинниками, що впливають на вибір ігрової спеціалізації в баскетболі, є: морфологічні дані спортсмена (8,3 ум.од.); техніко-тактична підготовленість (7,4 ум.од.); ігрова схильність до вирішення певних ігрових завдань (7,1 ум.од.).

8. Розроблено і впроваджено уніфіковану програму техніко-тактичної підготовки гравців юнацьких національних збірних команд та представлено покроковий механізм її реалізації по роках у системі централізованої підготовки, та під час проведення короткострокових тренувальних циклів і спеціалізованих зборів. В основі програми – поетапне оволодіння баскетболістами сучасними техніко-тактичними діями у нападі та захисті, характерними для провідних молодіжних збірних команд світу. Програма розрахована на чотирирічний період підготовки (з

14 до 18 років), після завершення якої гравці готові до поступового переходу у клубну команду високої кваліфікації.

9. Визначено та обґрунтовано ключові параметри обсягу роботи, структуру і зміст навчально-тренувальних навантажень та змагальної діяльності для баскетболістів різних вікових категорій національних збірних команд за роками багаторічної підготовки; основні форми організації підготовки національних збірних команд протягом ігрового сезону. Запропоновано типову структуру організації підготовки гравців у короткострокових тренувальних циклах у три етапи: втягуючо-контрольний блок; навантажувальний блок; відновлювально-підвідний блок.

10. Розроблено моделі побудови етапу безпосередньої підготовки національних збірних команд до участі в офіційних міжнародних змаганнях з урахуванням термінів їх проведення, стану спортивної форми гравців в ігровому сезоні та тривалості підготовки до участі в них. Доведено пріоритетність планування змагальної практики як основного засобу мобілізації ігрового потенціалу спортсменів і команди напередодні участі у відповідальних змаганнях року.

Розроблений багатоетапний алгоритм безпосередньої підготовки команди до змагань із конкретним суперником вирішує завдання ігрових налаштувань і переважний вибір організаційно-тактичних дій команди в захисті та нападі з урахуванням переваг та недоліків опонента.

11. Вдосконалення механізму зворотних зв'язків між усіма учасниками централізованого проекту підготовки найближчого резерву є ефективним важелем в управлінні підготовкою баскетболістів. Обґрунтовано напрями комплексного контролю в процесі підготовки найближчого резерву національних збірних команд: технологічний контроль (забезпечення централізованої підготовки) та контроль підготовленості гравців.

Створено та перевірено на практиці універсальний алгоритм (протокол) тестування гравців національних збірних команд різних вікових категорій та встановлено чіткі критерії оцінювання ефективності їх виконання. До уніфікованого протоколу увійшли тести, в яких було визначено рівень швидкісних якостей гнучкості та координації (sprint $\frac{3}{4}$ (75 feet), reactive shuttle test; line agility; standing balance test; reactive shuttle test; line agility test; sit and reach test; octagon), швидкісно-силові (стрибок у довжину з місця; стрибок у висоту з місця та розбігу; bench press; згинання–розгинання рук в упорі лежачі 30 с; прес (curl-ups), 30 с), витривалості (човниковий тест 3x40 с; Intermittent shuttle test Yo-Yo RL1).

Розроблений єдиний комплекс тестових завдань дозволив об'єктивно порівняти дані різних вікових груп гравців збірних команд, визначити стан готовності команди до участі у відповідальних міжнародних змаганнях, проаналізувати багаторічну індивідуальну динаміку досліджуваних параметрів. Доведено необхідність диференційованого контролю і оцінювання технічної і тактичної підготовленості баскетболістів.

12. Експериментальними дослідженнями визначено напрями використання засобів та методів комплексного контролю під час підготовки збірних команд з баскетболу різних вікових груп: 1) аналіз рівня підготовленості кандидата у разі потрапляння в збірну команду; 2) індивідуалізація підготовки спортсменів; 3) оцінка

динаміки змін показників протягом багаторічної підготовки у збірних; 4) створення модельних параметрів підготовленості гравця збірної команди з урахуванням ігрової спеціалізації; 5) спортивний відбір та орієнтація на основі попереднього врахування спеціальних ігрових здібностей кандидатів; 6) корекція тренувальних і змагальних навантажень в різних структурних утвореннях процесу підготовки.

Контроль змагальної діяльності баскетболістів юнацьких збірних команд здійснюють за двома напрямками: контроль індивідуальних даних змагальної діяльності гравців збірної команди; контроль змагальної діяльності команди з використанням якісних та кількісних критеріїв.

13. Аналіз провідного практичного досвіду підготовки юнацьких збірних команд в різних країнах світу, фундаментальні науково-теоретичні напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених, а також результати власних багаторічних експериментальних досліджень дозволили створити передумови для формування теоретико-методичних засад процесу централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових командних видах спорту. Запропоновані ключові положення, принципи, фактори та окремі компоненти забезпечення процесу централізованої підготовки можуть стати у майбутньому основою на шляху формування цілісної системи знань з питань підготовки віддаленого на найближчого резерву. Подальше вдосконалення, поглиблення та реалізація на практиці цих знань дозволяє у довгостроковій перспективі розраховувати на суттєве підвищення якості процесу підготовки конкурентоздатних молодих гравців та подальші успішні виступи національних збірних команд в ігрових видах спорту в престижних міжнародних змаганнях континентального та світового масштабу.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Безмылов Н.Н. Привлечение зарубежных игроков в украинские клубы как современная тенденция развития украинского баскетбола. Наука в олимпийском спорте. 2010. №1-2. С. 14–19. Фахове видання України.
2. Безмилов М.М., Шинкарук О.А. Педагогічне тестування баскетболістів різної кваліфікації та ігрових амплуа для ефективності змагальної діяльності. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2010. № 3. С. 8–12. URL : https://reposit.unisport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/1170/%D0%A2%D0%9C%D0%A4%D0%92_%E2%84%963_2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y
Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
3. Безмылов Н.Н. Оценка соревновательной деятельности баскетболистов высокой квалификации в игровом сезоне. Наука в олимпийском спорте. 2011. №1-2. С. 45–52. URL : <http://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/303>. Фахове видання України.

4. Шинкарук О.А., Безмилов М.М. Теоретико-методичні засади розробки та використання модельних характеристик техніко-тактичних дій баскетболістів високої кваліфікації. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2013. № 2. С. 35–44. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2013.2.35-44>. Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
5. Безмылов Н.Н., Шинкарук О.А. Оценка соревновательной деятельности баскетболистов высокого класса в игровом сезоне: монография. Київ: «НВП Поліграфсервіс», 2013. 144 с. Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
6. Безмылов Н.Н. Современная классификация баскетболистов по игровым амплуа. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. Східноєвроп. національного університету імені Лесі Українки, Луцьк. 2014. Ч4 (28). С. 104–108. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2014_4_25. Фахове видання України.
7. Высочина Н.Л., Безмылов Н.Н. Особенности психологического обеспечения подготовки спортсменов в игровых видах спорта. Наука в олимпийском спорте. 2015. № 3. С. 40–44. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NOS_2015_3_7 Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в проведенні аналізу, систематизації матеріалу.
8. Безмылов Н.Н., Мурзин Е.В. Подготовка резерва и отбор игроков в национальную сборную команду по баскетболу. Наука в олимпийском спорте. 2016. № 2. С. 32–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NOS_2016_2_4 Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
9. Безмылов Н.Н., Мурзин Е.В. Эффективность соревновательной деятельности как надежный критерий системы отбора баскетболистов в состав национальной сборной команды. Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія № 15. 2016. Вип. 1 (68) 16. С. 10–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2016_1_5. Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в проведенні аналізу, систематизації матеріалу.
10. Безмылов Н.Н., Шинкарук О.А., Митова Е.А. Комплексная оценка уровня подготовленности баскетболистов при проведении ежегодной процедуры драфта в профессиональные клубы НБА. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. 2016. Вип. 2. С.112–119. Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
11. Безмылов Н.Н. Многолетняя подготовка и отбор баскетболистов в Испании. Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія № 15. 2016. Вип. 11 (81) С. 24–28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2016_11_8. Фахове видання України.
12. Безмилов М. Комплектування команд високої кваліфікації в умовах інтернаціоналізації світового баскетболу. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2016. № 3. С. 3–11. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2016.3.3-11>. Фахове видання України.

13. Безмилов М. Система підготовки баскетбольного резерву та відбір баскетболістів у Литві. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2017. № 2. С. 7–13. DOI : <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2017.2.7-13>. Фахове видання України.
14. Безмилов М. Традиції і сучасний стан підготовки баскетбольного резерву в країнах колишньої Республіки Югославії. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2017. № 1. С. 3–10. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2017.1.3-10>. Фахове видання України.
15. Безмылов Н.Н. Влияние «эффекта возраста» на отбор спортсменов и комплектование составов молодежных команд в игровых видах спорта. Наука в олимпийском спорте. 2017. № 2. С. 17–22. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NOS_2017_2_4. Фахове видання України.
16. Безмилов М. Програма підготовки спортивного резерву та відбір баскетболістів у Франції. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017. № 2. С. 5–12. URL : <http://www.infiz.dp.ua/misc-documents/2017-02/2017-02-02.pdf>. Фахове видання України.
17. Безмилов М. Відбір та багаторічна підготовка баскетболістів в різних країнах світу. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2017. № 3. С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2017.3.3-9>. Фахове видання України.
18. Безмилов М. Організація та критерії відбору спортсменів в ігрових видах спорту на етапі підготовки до досягнення вищої спортивної майстерності. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019. № 2. С. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2019.2.3-12>. Фахове видання України.
19. Безмилов М, Шинкарук О, Чжигон Ш. Особливості відбору баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2020. № 2(50). С. 93–102. DOI:10.29038/2220-7481-2020-02-93-102. Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
20. Безмилов М.М., Шинкарук О.А. Тенденції та актуальні проблеми підготовки баскетболістів високого класу в сучасних умовах глобалізації та популяризації баскетболу. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2020. № 28. С. 112–131. URL : https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/36453/3/FKSZN_2020-9_p184_188.pdf. Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в створенні ідеї, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
21. Безмилов М, Шинкарук О, Murphy T. Підготовка спортивного резерву та відбір баскетболістів в США. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2020. № 3. С. 10–20. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2020.3.10-20>. Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу.
22. Kostiukevych V, Lazarenko N, Vozniuk T, Shchepotina N, Shynkaruk O, Voronova V, Borysova O, Didyk T, Perepelytsia O, Hudyma S, Bezmylov N. Choice and experimental substantiation of tests for controlling physical and technical preparedness of hockey players. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*. 2020. Vol. 20(5), Art 372. P. 2735–2744. DOI:10.7752/jpes.2020.05372. Наукове періодичне видання Румунії, яке проіндексоване у базі даних Scopus (Q4). Особистий внесок

здобувача полягає в обговоренні результатів досліджень.

23. Bezmylov M, Shynkaryk O, Byshevets N, Gan Qi, Shao Zhigong. Morphofunctional characteristics of basketball players with different roles as selection criteria at the stage of preparation for higher achievements. *Physical Education Theory and Methodology*. 2022. Vol. 22(1). P. 92–100. DOI:10.17309/tmfv.2022.1.13 Фахове видання України, яке проіндексоване у базі даних Scopus (Q2). Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
24. Zhigong S, Bezmylov M, Shynkaryk O. Individual characteristics of physical and mental development and their connection with regular physical exercises when playing basketball. *Current Psychology*. Published online: 09 September 2022. DOI:10.1007/s12144-022-03692-w. Наукове періодичне видання (США), яке проіндексоване у базі даних Scopus (Q2). Особистий внесок здобувача полягає в систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
25. Безмилов М. Періодизація підготовки спортсменів в ігрових видах спорту: фактори впливу та перспективні напрями подальшого розвитку специфічної системи знань. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. №3. С. 3 – 19. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.3.3-19>. Фахове видання України.
26. Bezmylov M., Shynkaruk O., Griban G., Semeniv B., Yudenko O., Lytvynenko A., Otroshko O., Kholchenkova N., Kurtova H., Kostenko M., Osmanova A. Peculiarities of physical fitness of 17-20 years old basketball players taking into account their playing role. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*. 2022. Vol. 10(6). P. 1163–1172. doi: 10.13189/saj.2022.100606. <https://www.hrpub.org/download/20221130/SAJ6-19928920.pdf>. Наукове періодичне видання (США), яке проіндексоване у базі даних Scopus (Q3). Особистий внесок здобувача полягає в систематизації матеріалу, проведенні експерименту та формулюванні висновків.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Безмылов Н.Н. Интегральная оценка эффективности соревновательной деятельности баскетболистов НБА (способ Джона Холлингера). Межд. научн.-практ. конф. государств – участников СНГ по проблемам физ.культ. и спорта: Материалы Межд. научн.практ. конференции, г. Минск: БГУФК, 2011. Ч.2. С. 22 – 23.
2. Безмылов Н.Н., Шинкарук О.А. Титул “MVP” как высшая индивидуальная оценка эффективности игровых действий баскетболистов. материалы 1-ой Межд. научн.-практ. конф. посвященная 41-летию основания Таджикского института физической Культуры имени Саидмумина Рахимова, Душанбе, 2012. Ч.2 С. 71–74. Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
3. Шинкарук О., Безмилов М. Експертне оцінювання ефективності змагальної діяльності баскетболістів високої кваліфікації в ігровому сезоні. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2012. Ч4 (20). С. 509–513. URL: <https://sport.vnu.edu.ua/index.php/sport/article/view/705>. Особистий

внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.

4. Безмылов Н.Н., Шинкарук О.А. “Плотность” игр чемпионата как количественный критерий оценки соревновательной деятельности баскетболистов высокого класса в игровом сезоне: матер. XIII Международной научной сессии по итогам НИР за 2012 год «Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре и спорту»: материалы Междунар. научн. – практ. конф.: в 3 ч./БГУФК; Минск, 20 марта – 30 мая 2013 г. Ч. 1. С. 10–13. Здобувачеві належать безпосередня участь у проведенні дослідження, аналізі отриманих результатів та їх обговоренні.
5. Безмылов Н.Н. Индекс “плотности” игрового сезона ведущих баскетболистов Европы и НБА. XIII Международная научная сессия по итогам НИР за 2012 год «Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре и спорту»: в 3 ч./БГУФК; Минск 2013. Ч. 3. Молодежь – науке. Актуальные проблемы теории и методики физической культуры и спорта: материалы VI Международной научно-практической конференции молодых ученых; Минск, 16 мая 2013 г. С. 7–10.
6. Безмылов Н.Н. Современные технологии контроля соревновательной деятельности баскетболистов в НБА. Баскетбол: історія, сучасність, перспективи: матеріали I Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної інтернет-конференції (м. Дніпро, 20-21 грудня 2016 року) / відповід. ред. О.О. Мітова; тех. ред. Т.В. Михайлова. [Електронний ресурс] Дніпро, ДДіФКіС, 2016. С.118–124. URL: <http://infiz.dp.ua/misc-documents/conf-2016-01-basketball.pdf>
7. Безмылов Н.Н. Психофизиологическая составляющая системы многолетнего отбора в игровых командных видах спорта. Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та професійна діяльність: VI Всеукраїнська науково-практична конференція: Черкаси, 20-22 вересня 2017 р.: тези доповідей. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017. С. 15–16. URL: http://eprints.cdu.edu.ua/786/1/maket_.pdf
8. Безмылов М.М. Лю Менань. Моделювання техніко-тактичної діяльності та чинники, що визначають ефективність застосування моделей під час оцінювання змагальної діяльності спортсменів високого класу в командних спортивних іграх. Молодь та олімпійський рух: тези доповідей X Міжнародної наукової конференції, 24-25 травня 2017 року. [Електронний ресурс]. Київ, 2017. С. 59-61. URL: https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/konferencya/nufzsu%20konferentsii/zbirnik_tez_2017_na_sajt.pdf. Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
9. Высочина Н.Л., Безмылов Н.Н., Петрачков А.В. Чувство времени и его роль в игровых видах спорта. Congresul Științific Internațional ”Sport. Olimpism. Sănătate”, ediția a IV-a. 2019. С. 150 – 152. URL : https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/150-152_23.pdf. Здобувачеві належать безпосередня участь у проведенні дослідження, аналізі отриманих результатів та їх обговоренні.
10. Безмылов М., Подковиров А. Актуальні проблеми підготовки в баскетболі.

Молодь та олімпійський рух: тези доповідей XIII Міжнародної конференції молодих вчених, 16 травня 2020 року [Електронний ресурс]. – Київ, 2020. С. 50–52.

URL: https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/molod_xiii_zbirnyk__2.pdf. Здобувачеві належать безпосередня участь у проведенні дослідження, аналізі отриманих результатів та їх обговоренні.

11. Безмилов М.М. Централізована підготовка найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту. Молодь та олімпійський рух: тези доповідей XIV Міжнародної конференції молодих вчених, 19 травня 2021 року [Електронний ресурс]. – Київ, 2021. С. 91–93. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1618/molod_xiv_zbirnyk_traven_2021.pdf?sequence=1#page=92.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Шинкарук О.А., Безмилов М.М. Анализ эффективности применения интегральных индексов для оценки соревновательной деятельности баскетболистов высокого класса в игровом сезоне. Наука в олимпийском спорте. 2012. №2. С. 41 – 48. URL : <http://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/1138>. Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
2. Шинкарук О.А., Безмилов М.М. Интегральные индексы эффективности змагальної діяльності баскетболістів різного амплуа. Вісник Запорізького національного університету. 2012. №4. С. 14–22. DOI: https://doi.org/10.32652/olympic2013.1_%25x. Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
3. Безмилов І.М., Безмилов М.М. Методичні рекомендації для проведення занять з баскетболу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: навч.-метод. Комплекс. Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2014. 78 с. Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків.
4. Безмылов Н.Н. Влияние реализации отдельных технико-тактических действий на итоговое выступление баскетбольной команды в соревнованиях. Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. 2014. Серія № 15. Вип. 11 (52) 14. С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2014_11_4. Фахове видання України.
5. Безмылов Н.Н. Сравнительный анализ эффективности соревновательной деятельности мужских и женских баскетбольных команд высокой квалификации. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015. №1 (45). С. 23–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snsv_2015_1_6. Фахове видання України.
6. Безмылов Н.Н. Реализация технико-тактических действий баскетболистами национальной сборной команды Украины на чемпионате мира 2014 года с учетом игрового амплуа. Știința Culturii Fizice. 2015. 3(23). С. 47 – 54. URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/42887.
7. Лю Пон, Безмилов М.М. Комплексний контроль рухових здібностей бадмінтоністів на етапі спеціалізованої базової підготовки. Молодь та

- олімпійський рух: тези доповідей X Міжнародної наукової конференції, 24–25 травня 2017 року [Електронний ресурс]. Київ, 2017. С. 131–133. URL: https://unisport.edu.ua/sites/default/files/konferencya/nufzsu%20konferentsii/zbirnik_tez_2017_na_sajt.pdf. Особистий внесок здобувача полягає у формуванні ідеї, розробці та систематизації матеріалу.
8. Поплавський Л., Маслова О., Безмилов М., Мітова О., Мурзін Є., Четвертак О. Баскетбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. Київ: Республіканський науково-методичний кабінет Міністерства молоді та спорту України, 2019. 165 с. Особистий внесок здобувача полягає у розробці критеріїв відбору баскетболістів на різних етапах багаторічного вдосконалення та формування загальних принципів багаторічної підготовки віддаленого та найближчого резерву.
 9. Холопов В, Безмилов М. Особливості змагальної діяльності в баскетболі 3x3. Молодь та олімпійський рух: тези доповідей XIII Міжнародної конференції молодих вчених, 16 травня 2020 року [Електронний ресурс]. – Київ, 2020. С. 104-106. Здобувачеві належать безпосередня участь у проведенні дослідження, аналізі отриманих результатів та їх обговоренні.
 10. Холопов В, Безмилов М. Особливості реалізації стандартних положень під час розіграшу м'яча з позиції «check-ball» командами високої кваліфікації в баскетболі 3 × 3. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2020. № 4. С. 43–52. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2020.4.43-52> Фахове видання України. Особистий внесок здобувача полягає у формуванні ідеї, розробці та систематизації матеріалу.

АНОТАЦІЯ

Безмилов М.М. Теоретико-методичні основи підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2023.

Дисертаційне дослідження присвячено розв'язанню актуальної наукової проблеми формування теоретико-методичних засад централізованої підготовки найближчого резерву національних команд (юнацьких та молодіжних збірних). Обґрунтовано необхідність використання новітніх підходів у процесі формування віддаленого та найближчого резерву національних збірних, що полягає у планомірній підготовці гравців у системі дитячо-юнацького спорту із подальшою концентрацією найбільш перспективних спортсменів у національних збірних командах країни. Представлено можливі варіанти ефективної координації зусиль державних, громадських та приватних організацій і установ під час централізованої підготовки спортсменів у новітніх умовах глобалізації та комерціалізації ігрових командних видів спорту.

Запропоновані ключові положення, принципи, завдання та компоненти забезпечення багаторічної централізованої підготовки найближчого резерву на базі інституту національних збірних команд. Проаналізовані існуючі проблеми вітчизняного спорту, які пов'язані із підготовкою віддаленого та найближчого резерву та показані негативні тенденції виступів вітчизняних спортсменів на престижних міжнародних змаганнях за останні роки. Розглянуті проблеми періодизації багаторічної та річної підготовки в ігрових видах спорту. Обґрунтовується важливість врахування специфічних умов змагальної діяльності в командних іграх під час побудови різних структурних утворень тренувального процесу. Представлена роль змагальної діяльності для багаторічної підготовки найближчого резерву, а також в процесі безпосередньої підготовки збірних до участі в міжнародних змаганнях.

Розроблена технологія поетапного відбору та принципи комплектування юнацьких команд на різних етапах централізованої підготовки національних збірних. Створено уніфіковану поетапну програму техніко-тактичної та фізичної підготовки баскетболістів юнацьких збірних команд. Представлений механізм комплексного контролю за станом підготовленості баскетболістів національних збірних в процесі багаторічного вдосконалення, а також обґрунтована необхідність використання технологічного контролю з метою перманентного врахування умов навчально-тренувальної та змагальної діяльності баскетболістів.

Ключові слова: багаторічна, централізована підготовка, командні спортивні ігри, баскетбол, збірні команди, віддалений та найближчий резерв, змагальна діяльність, спортивний відбір та орієнтація, контроль, критерії, тести, алгоритм, моделі, оцінка, побудова тренувального процесу, принципи.

SUMMARY

Bezmylov M. M. Theoretical and methodical bases for the preparation of the nearest reserve of national teams in game sports (on the basis of basketball). – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of the doctor of physical education and sports in a specialization 24.00.01 – olympic and professional sport. – National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, 2023. – National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, 2023.

The dissertation study is devoted to the solution of the actual scientific problem of the formation of the theoretical and methodological foundations of the centralized training of the nearest reserve of national teams (youth and youth national teams). The need to use the latest approaches in the process of forming the remote and nearest reserve of national teams based on the systematic training of players in the system of children's and youth sports with the subsequent concentration of the most promising athletes in the national teams of the country is substantiated. Possible options for effective coordination of efforts of state, public and private organizations and institutions during the centralized training of athletes in the latest conditions of globalization and commercialization of game team sports are presented.

The key provisions, principles, tasks and components of long-term centralized training of the immediate reserve on the basis of the institute of national teams are

proposed. The existing problems of national sports, which are related to the preparation of the remote and immediate reserve, are analysed and the negative tendencies of performances of national athletes at prestigious international competitions are shown. Problems of periodization of long-term and annual training in game sports are considered. The importance of taking into account the specific conditions of competitive activity in team games during the construction of various structural formations of the training process is substantiated. The role of competitive activity for long-term preparation of the nearest reserve, and also in the course of direct preparation of national teams for participation in the international competitions is presented.

The technology of multistage selection and principles of staffing youth teams at different stages of centralized training of national teams have been developed. A unified step-by-step program of technical-tactical and physical training of basketball players of youth national teams has been created. The mechanism of complex control over the state of preparedness of national basketball players in the process of long-term improvement is presented, as well as the need to use technological control to permanently take into account the conditions of training and competitive activities of basketball players.

Key words: long-term, centralized training, team sports games, basketball, national teams, remote and immediate reserve, competitive activity, sports selection and orientation, control, criteria, tests, algorithm, models, assessment, building of the training process, principles.

Підписано до друку 15.06.2023 р. Зам. № 680.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Друк – цифровий.
Наклад 100 прим. Ум. друк. арк. 1,9. Обл. вид. арк. 1,9.
Друк ЦП «КОМПРИНТ». Свідоцтво ДК №4131 від 04.08.2011 р.
м. Київ, вул. Предславинська, 28
095-941-84-99, 067-209-54-30
email: komprint@ukr.net